

Ernest Mandel

Revolutionär strategi i Europa

En politisk intervju

(1976)

Från *New Left Review* nr 100, november 1976-januari 1977.

Intervjun publicerades ursprungligen i franska tidskriften *Critique Communiste*, nr. 8/9, september-december 1976. Intervjuare var Henri Weber.

Den revolutionära vänstern, och Fjärde Internationalen i synnerhet, beskylls ofta – av ledningarna för italienska PdUPC eller franska PSU och CFDT, till exempel – för att mekaniskt tillämpa en ”modell” som härstammar från den ryska revolutionen på den verklighet som utgörs av Västeuropas utvecklade kapitalistiska länder: krossa staten, bilda sovjeter, dubbelmakt, marginalisera reformisterna och utveckla sammandrabbningen mellan sovjetmakten och den borgerliga makten tills resningen bryter ut. Men det hävdas att samhällsformationerna i fråga i själva verket är så olika att det är lika meningslöst att tillämpa detta bolsjevikiska schema som det skulle vara att tillämpa en maoistisk modell med utdraget gerillakrig, eller en guevaristisk eller vietnamesisk modell. Därför kräver säregheterna hos Västeuropas kapitalistiska samhällen en lika specifik och annorlunda strategi för att erövra makten. Vad säger du om detta?

Flera frågor blandas samman här. Vi måste börja med att urskilja vad som är specifikt ryskt och vad som är allmängiltigt i den ryska revolutionens ”schema” eller ”modell”. Den revolutionära krisens varaktighet var inte specifikt rysk, och inte heller den sovjetiska formen för massornas självorganisering, eller den taktik som bolsjevikerna använde för att vinna en majoritet i sovjeterna, eller den konkreta formen för den borgerliga statens sönderfall. Detta är inte ett dogmatiskt påstående, utan en slutsats som kan dras från mer än ett halvt sekels historiska erfarenheter. Alla inslag som jag just har räknat upp, och en hel del andra, återfinns i den tyska revolutionen 1917-23, i den spanska revolutionen 1936-37 och – i en mer utvecklade form – i den portugisiska revolutionen. Tidiga tecken på dess utveckling kan också ses i de italienska händelserna 1920, i det revolutionära uppsvinget i Italien vid slutet av andra världskriget och även under maj -68 i Frankrike. Det är därför vi anser att dessa är de mest sannolika formerna för en revolutionär kris i Västeuropa.

Likaså är graden av den tsaristiska/borgerliga statsapparatus sönderfall i Ryssland mellan februari och oktober 1917 inte alls säregen för den ryska samhällsformationen. Det är en företeelse som har återkommit i alla de revolutionära kriser i Västeuropa som jag har nämnt – kanske i andra former, men med samma, och ibland med en ännu mer, bestämd dynamik. Således var de repressiva krafterna i Portugal under 1975 mer förlamade och den borgerliga statsapparatus sönderfall långt mer gången än den tsaristiska/borgerliga statsapparaten under någon given tidpunkt mellan februari och oktober. Naturligtvis förnekar jag inte här den uppenbarligen mycket större *inneboende* styrkan och stabiliteten hos den borgerliga staten och den sociala ordningen i väst, *under normala tider*. Men just den styrkan är i sig beroende av upprätthållandet av den ”normaliteten”. När den sociala ”freden” är krossad, som under maj -68 i Frankrike, då ersätts den skenbara styrkan med en uppenbar sårbarhet.

Utmärkande för Ryssland var faktiskt inte den *lätthet* med vilken bolsjevikerna kunde ta makten, utan tvärtom de mycket större *svårigheter* som de mötte vid förberedelserna och

framför allt under maktövertagandets efterspel – jämfört med möjligheterna i dagens utvecklade kapitalistiska länder. Jag försöker inte att lägga fram en paradox. I sanning är det mest slående inslaget i den kritik som antileninister och centrister riktat mot revolutionära marxister deras försök att ignorera eller utplåna detta uppenbara faktum. Rysslands säregenhet låg framför allt i arbetarklassens begränsade tyngd inom den sammantagna aktiva befolkningen. Detta innebar att bolsjevikerna kunde inneha en absolut majoritet i sovjeterna, medan de förblev en politisk minoritet i landet – en situation som är otänkbar i ett utvecklat kapitalistiskt land. I England, Frankrike eller Italien skulle det vara omöjligt för ett parti att få 65 procent av rösterna i arbetarråden som väljs i varje stad genom allmänna val, och att samtidigt endast ha 20 eller 30 procent av rösterna av hela befolkningen. Vad skulle den sociala förutsättningen vara för en sådan skillnad? Det som också var utmärkande för den ryska samhällsformationen var förekomsten av ett enormt bondedominerat inland, som tjänade som en lantlig bas för återuppbyggnaden av en kontrarevolutionär armé och dess försök att återerövra städerna. Den sociala strukturen i de flesta västeuropeiska länder gör också detta otänkbart.

En annan säregenhet hos den ryska samhällsformationen var arbetarklassens mycket lägre grad av teknisk, kulturell och även politisk förberedelse inför det direkta utövandet av politisk och ekonomisk makt än den som finns i de utvecklade kapitalistiska länderna. Ytterligare ett särdrag var den ryska revolutionens plats i sitt globala sammanhang. Den internationella kapitalismen var då ojämförligt starkare än den är i dag: den hade till sitt förfogande oändligt mycket större ekonomiska, sociala, politiska och även ideologiska resurser, samt ett ojämförligt mer omfattande och säkert internationellt system med stöd och krediter. Således var den ryska revolutionen från början hotad att brytas ner genom en kontrarevolution som baserade sig på befolkningsmajoritetens passivitet, och på en aktiv minoritet, som inte var mycket mindre än den minoritet som stödde revolutionen. Dessutom var en väpnad internationell kontrarevolution redo att genomföra en nästan omedelbar militär intervention, genom att invadera Ryssland med arméer från sex, sju eller åtta olika länder. I dag är sådana operationer svårare. Vi har inte sett något ”invasion” av Portugal från den spanska reguljära armén – och framförallt inte från de franska, tyska eller amerikanska reguljära arméerna. Jag tror inte heller att en segerrik revolution i Spanien, Italien eller Frankrike skulle behöva möta något av det slaget under de första tre eller sex månaderna. Världen har förändrats en hel del sedan 1917. Min slutsats från den historiska balansräkningen är paradoxalt nog att det ”leninistiska schemat”, eller vad jag ser som kärnan i leninismen – nämligen den strategi som kombinerar *Staten och revolutionen*, dokumenten från Kommunistiska internationalsens fyra första kongresser och det som är giltigt i *Radikalismen* – är mycket mer tillämplig i de utvecklade kapitalistiska länderna i Europa än det någonsin var i Ryssland. Med all sannolikhet kommer den strategin, som inte tillämpades i sin helhet eller ens i särskilt stor utsträckning i Ryssland, att tillämpas fullt ut för första gången nu i Västeuropa.

I motsats till alla gradualistiska strategier, tillskriver den revolutionära marxistiska uppfattningen begreppet revolutionär kris en nyckelroll. Men alla borgerliga samhällskriser är inte revolutionära, eller ens förrevolutionära. Kan man förklara exakt vad som menas med en revolutionär kris i ett utvecklat kapitalistiskt land? Kan juni '36 i Frankrike karakteriseras på det sättet? Eller befrielsen? Eller maj '68? Eller den nyligen inträffade portugisiska krisen?

Det finns en viss avsaknad av precision i de relevanta begrepp som används i de marxistiska klassikerna, och trots de blygsamma teoretiska framstegen under de senaste åren har Fjärde Internationalen fortfarande inte helt eliminerat denna vaghet. Din fråga är således mycket relevant. Mitt svar kan endast vara ungefärligt, eftersom vi fortfarande saknar de praktiska referenser som skulle tillåta oss att verkligen lösa frågan. Låt mig börja med att hänvisa till den grundläggande poäng som utvecklades av Lenin. För att en revolutionär kris ska inträffa, räcker det inte med massrörelsens spontana resning; ett sådant uppsving ger upphov till en

förrevolutionär situation, eller snarare en process, som kan gå långt utan att utvecklas till en revolutionär situation. En *revolutionär* situation eller kris (för tillfället är bristen på precision tydlig i vår identifiering av de två) kräver en kombination av massrörelsens spontana resning och den verkliga oförmågan hos den ägande klassen, bourgeoisie, att härska. Enligt Lenins lysande formulering bryter en revolutionär kris ut ”när de ’lägre klasserna’ inte längre vill styras på det gamla sättet, och när de ’övre klasserna’ inte kan fortsätta styra på det gamla sättet.”

Vi måste naturligtvis tolka uttrycket ”kan inte fortsätta styra”, inte i den allmänna historiska meningen, utan i den konjunkturbundna meningen att de ”övre klasserna” inte har den materiella möjligheten att utöva makt. Låt mig illustrera detta med ett mycket ”provocerande” exempel (som länge varit föremål för debatt bland revolutionärer). I maj ’68 rådde inte en verkligt revolutionär situation, eftersom gaullistregimen inte var så paralyserad att den inte kunde fortsätta styra. De Gaulle förlorade aldrig förmågan till politiska initiativ vid någon tidpunkt. Han tappade kursen och immobiliserades tillfälligt av de förändrade styrkeförhållandena. Han var klok nog att inte bemöta den extremt kraftfulla massrörelsen med ett frontalangrepp – som kunde ha framkallat en revolutionär situation! Men han förlorade aldrig förmågan till politiska manövrer och initiativ. Han väntade på rätt tidpunkt (nästan exakt på minuten) att slå till, och när den kom stod det klart på en gång att han – på grund av medverkan från PCF:s reformistiska ledarskap – var i stånd att hävda sin makt över hela landet.

En revolutionär kris uppstår när bourgeoisie förlorar denna förmåga till initiativ och hävdande av sin politiska auktoritet. Hur uppkommer detta? Det är det verkliga problemet. Det är svårt för oss i dag, med en så rik erfarenhet bakom oss, att finna en enda gemensam nämnare för alla större revolutionära kriser i Europa – Ryssland 1917, Tyskland 1918-19, Ungern 1919, Spanien 1936-37, Jugoslavien 1941-44, kanske till och med Portugal 1975, och listan är inte fullständig. Men vi kan ringa in två eller tre grundläggande faktorer. *För det första*, ett mycket framskridet stadium av sönderfall av statsmaskineriets repressiva apparat. Detta är en på det hela taget en avgörande faktor när det gäller bourgeoisie förlust av auktoritet och initiativ. Det kan orsakas av ett krig eller av de upplösande effekterna på viktiga sektioner inom armén vid en delvis misslyckad statskupp, som i Spanien. Eller det kan vara resultatet av en generalstrejk eller ett arbetaruppror med så stor moralisk och politisk kraft att det upplöser armén inifrån, som var fallet under de dagar som följde på Kappkuppen i Tyskland 1920. *För det andra* (den positiva sidan av samma mynt), en generalisering eller åtminstone en bred utveckling av organisationer för arbetar- och folkmakt till den punkt då en dubbelmaktssystem blir verklighet, med samma inverkan på den repressiva apparaten. Den borgerliga statsapparaten kommer självklart att lamslås helt när arbetarråd och folkliga råd blir så starka att en övervägande del av den offentliga sektorn börjar identifiera sig med dem. Om bankpersonalen avvisar befallningarna från finansministern eller centralbankschefen till förmån för banksektorns arbetarråd, kommer hela administrationen att lamslås. Detsamma gäller transportsektorn, och så vidare. Om fenomenet breder ut sig allmänt till att även omfatta delar av polisen, står det klart att det är fråga om en total förlamning av den borgerliga statsapparaten och av bourgeoisie förmåga till centraliserade politiska initiativ. Det är emellertid *den tredje* och politisk-ideologiska dimensionen av den växande krisen som intresserar oss mest, eftersom den hittills har försumrats så. *Det måste finnas en legitimitets-kris för de statliga institutionerna i den stora arbetarklassmajoritetens ögon.* Om inte denna majoritet identifierar sig med en ny, uppåtgående legitimitet, då kommer en revolutionär utveckling av krisen vara högst osannolik. Jag säger inte att det är uteslutet, för den ojämna utvecklingen av klassmedvetenheten kan ge upphov till underliga och överraskande kombinationer. Men om vi använder termen ”legitimitet” i dess mest allmänna mening, då kommer det faktum att massorna inte längre vill kännas vid en regering som valts genom

allmänna val – och kanske avspeglar en majoritet som gällde för två eller tre år sedan, eller till och med sex månader tidigare – inte att räcka för att skapa en revolutionär kris. Det är en stats- eller regeringskris, eller på sin höjd en regimkris, men det är ännu inte en verkligt revolutionär kris. För att det ska inträffa måste det finnas ytterligare en ideologisk, moralisk dimension, där massorna börjar avvisa de borgerliga statsinstitutionernas legitimitet. Och det kan bara inträffa genom djupgående kamperfarenheter och en mycket skarp – men inte nödvändigtvis våldsam eller blodig – sammandrabbning mellan dessa institutioner och massornas direkta revolutionära strävanden.

Det sätt på vilket en revolutionär kris uppkommer är nära knutet till sådana företeelser. Se till exempel på den extremt komplicerade situationen i juni '36, som Trotskij inte bedömde felaktigt, men ganska ofullständigt. (Jag kommer utan tvekan att anklagas för revisionism på denna punkt, men det bryr jag mig inte om – marxismen är en vetenskap, och denna typ av fråga måste diskuteras vetenskapligt och inte behandlas kategoriskt genom att åberopa sig på auktoriteter.) Kan man säga att massorna förbehållslöst stödde folkfrontsregeringen? Naturligtvis inte. Det hade i så fall varit hela historien, och det skulle inte ha blivit någon generalstrejk och massorna skulle ha anförtrott åt Blum att genomföra sitt program. Generalstrejken uttryckte ett tydligt inslag av misstro: för vissa var det bara en fråga om att ge Blums regering "en hjälpare hand", en knuff bakifrån, men denna knuff antog en sådan kraft att den kom att ifrågasätta hela tidsskalan, och även de nyvalda ministrarnas vilja att tillämpa programmet. Fanns det en objektiv tendens för PS-PC-CGT-ledningarna att bli överflyglade? Det är tydligt att fabriksockupationerna, som uttryckte en spontan förkastelse av det kapitalistiska systemet, gick långt utöver Folkfrontens program – ett program som i alla fall var mer återhållsamt än Vänsterunionens program i dag, åtminstone när det gäller dess ifrågasättande av privat egendom.

Men allt som jag just har sagt, som kan återfinnas i Trotskijs analyser, är fortfarande ganska ofullständigt, eftersom det inte berör det obestridliga faktum att juni '36 inte bara kom av sig, utan också *övervanns* med förbryllande lätthet. När man ser miljontals arbetare ockupera sina fabriker, vilket objektivt ställer frågan om avskaffandet av privategendom och chefernas rätt till produktionsmedlen på dagordningen, och sedan ser på vilket sätt de flesta, efter Matignon-avtalet, accepterade en kombination av omedelbara ekonomiska reformer tillsammans med genomförandet av Folkfrontens program, då behöver man ytterligare en förklaring till denna reträtt. Helt avgörande var de parlamentariska och elektoralistiska illusionerna och avsaknaden av en trovärdig alternativ politisk lösning. Arbetarnas spontana aktion utvecklades med stormsteg, men medvetandets delvisa utveckling var inte tillräcklig för att få dem att ifrågasätta legitimiteten hos den borgerliga demokratins institutioner och mot dem sätta de institutioner som arbetarklassen själv hade skapat. Det var alltså ingen slump att det inte skedde någon generalisering av sovjeter i juni '36. (De som automatiskt försöker att identifiera strejkkommittéer, vilka vanligtvis upprättas av fackföreningarna, med sovjeter begår ett stort misstag. De blandar ihop vad som kunde ha varit ett embryo till en arbetarrörelse med denna rörelses kulmen; ett preliminärt, förberedande stadium med en generaliserad dubbelmaktssituation.)

Nåväl, det är mitt inte helt tillfredsställande försök till analys. Våra begrepp är fortfarande ganska oklara, även om vi närmar oss en större noggrannhet. Återigen, allt detta måste studeras i ljuset av de historiska händelserna i Västeuropa sedan 1917 och en grundlig balansräkning måste utarbetas, som kategoriserar, klassificerar och jämför de revolutionära och förrevolutionära situationerna. Jag tror att det är genom denna historisk-genetiska metod som vi kommer att lyckas, snarare än att genom ett abstrakt försök utarbeta begrepp som riskerar att utmanas av de kommande historiska händelserna. Det är endast historiens och den revolutionära praktiken balansräkning som kan lära oss att tänka mer korrekt.

Så du anser att när Trotskij skrev att "den franska revolutionen har börjat" om juni '36, så var det hopplöst gripet ur luften?

Trotskij reviderade själv sin bedömning, när han senare sade att juni '36 endast var en karikatyr på februarirevolutionen i Ryssland. Så hans första bedömning var förvisso ofullständig. Vi vet själva från maj '68 att när en förrevolutionär situation uppstår, så står revolutionärerna inför en dubbel skyldighet och en dubbel uppgift. Å ena sidan måste de analysera vad som händer på ett så sansat och objektivt sätt som möjligt. Å andra sidan är de naturligtvis inte passiva åskådare – de ingriper i situationen i syfte att förändra den. Varje revolutionär organisation med självrespekt som är mer än bara en sekt vid sidlinjen, måste försöka förändra den förrevolutionära situationen till en revolutionär. Den strävar efter att frambringa potentialen för arbetarråd och andra former av självorganisering som finns inneboende i situationen. Naturligtvis finns det en viss motsättning mellan denna organisatoriska och politiska uppgift och analytikerns och historikerns uppgift. Den förra är ett dynamiskt försök att frigöra och förändra situationen, medan den senare är beskrivande, rent analytisk och således mer statisk. När Trotskij sade "Den franska revolutionen har börjat", så menade han inte bara "Jag hoppas verkligen att den franska revolutionen har börjat", utan också att "Revolutionärer kan och måste ingripa i denna sortens generalstrejk för att omvandla det till en revolution". Vi är helt ense om den ståndpunkten: det var lika möjligt att göra det i juni '36 som det var i maj '68. Vi anklagar därför reformisterna, stalinisterna och centristerna för att de inte gjorde det – de som hade oändligt mycket större resurser än oss i de befintliga politiska och organisatoriska styrkeförhållandena. Deras underlåtenhet att göra det ändrar vår senare bedömning en aning av vad som hände, men man kan inte från det faktum att den inte hade börjat dra slutsatsen att den franska revolutionen inte var möjlig. För oss har den ojämna utvecklingen av klassmedvetandet inte bara en rent spontan aspekt, oberoende av ingripandet från den subjektiva faktorn; den innebär också en mängd möjligheter, som bestäms av arbetarrörelsens politiska krafter, styrkeförhållandena mellan de traditionella ledarskapen och de revolutionära minoriteterna, och ansvaret hos dem som är i stånd att driva på händelserna men som inte gör det. Vi upphäver inte detta ansvar genom överobjektivistiska analyser.

Vad säger du om befrielsen?

Det är en mer komplex fråga. För det första kan man inte under en enda övergripande rubrik – "Befrielsen" – sätta erfarenheterna i Jugoslavien, Grekland, Italien, Frankrike och Belgien, för att inte nämna Danmark, Holland och andra länder. Motståndsrörelsernas olikmässiga utveckling gav upphov till vitt skilda styrkeförhållanden. För det andra måste marxister vara noga med bedömningen av massornas medvetenhetsnivå – den extrema komplexiteten och ojämnheten kan få dogmatiska tänkare att tappa orienteringen. Det är sant – och jag vet detta av egen erfarenhet från debatter med socialdemokrater och centristerna under ockupationen – att det var svårt att uppmana de arbetande massorna i Västeuropa att resa sig omedelbart mot de allierade imperialistiska makterna. Den förrädiska politik som drevs av de socialdemokratiska och stalinistiska ledarna, och ledarna för de återuppbyggda fackliga federationerna, var fast förankrad inom den ideologiska ramen för de "demokratiska nationernas" allians mot de "totalitära länderna"; de hade alltså infört en grad av identifikation mellan angloamerikansk och fransk imperialism och den demokratiska saken, och t o m för någon sorts övergång till socialism. Men det är också så, att de breda, häftiga mobiliseringarna i vissa länder – särskilt Jugoslavien, Grekland och Italien, och i något mindre omfattning Frankrike – hade en inre logik som gjorde det möjligt att utmana kapitalismen och den borgerliga staten, och framförallt att ta initiativ till byggandet av en folkmakt underifrån: initiativ som kunde ha lett till en generalisering av revolutionära dubbelmaktssituationer.

Jag tror inte att en omedelbar maktkamp var möjlig i länder som Frankrike efter att den nazistiska fronten hade kollapsat. Jag tror inte heller att vi kan underskatta betydelsen av de

amerikanska truppernas närvaro, som har framhållits av stalinisterna som det enda, ovedersägliga argumentet och som revolutionärer har tenderat att avfärda lite för lättvindligt. Det närmaste vi kan komma en korrekt formulering är detta: under befrielsekamperna var det möjligt att genomföra ockupationer och övertaganden av fabriker, att bilda lokala folkmaktsorgan, och framför allt att åstadkomma allmän beväpning av massorna, på ett sätt som skulle ha generaliserat dubbelmaktssituationer och öppnat upp möjligheten för ett senare maktövertagande.

Vi får inte glömma att närvaron amerikanska trupper var tidsbegränsad och att de amerikanska soldaterna utövade starka påtryckningar för att få åka hem. Dessutom, trots att ingen tidigare dubbelmaktssituation hade existerat, förorsakade svängningarna i den politiska konjunkturen mycket explosiva kriser. Den viktigaste av dessa skedde i Italien 1948, som svar på mordförsöket på Togliatti den 14 juli, då massorna gick långt utöver en allmän proteststrejk genom att ockupera fabriker, järnvägsstationer, elkraftverk, etc., vilket visar att de instinktivt ställde frågan om makten. Om arbetarråd redan hade existerat och om en del av proletariatet hade varit beväpnat, då kunde juli 1948 ha startat en extremt djup revolutionär kris i Italien. En sådan utveckling skulle ha varit möjlig i Frankrike också – men naturligtvis kan man skriva om hela världshistorien genom att fråga sig vad som skulle ha hänt ”om”!

Beståndsdelarna i denna tolkning av Befrielsen och av dess möjliga efterverkningar framfördes redan under kriget av min organisation, Fjärde internationalens belgiska sektion. I ett land, Jugoslavien, tillämpades det objektivt med stor framgång. I spetsen för de arbetande massornas kraftfulla mobilisering, genomförde det jugoslaviska kommunistpartiet en omvandling av den antiimperialistiska massmotståndsrörelsen mot förtrycket och superexploateringen som hade införts av den nazistiska imperialismen, till en verkligt socialistisk revolution; den borgerliga statsapparaten förstördes och en arbetarstat skapades, som dock var byråkratiskt deformerad redan från tillblivelsen. Det skedde på ett byråkratiskt, manipulativt sätt, med en hel del stalinistiska taskspelerier, men det var ändå en väsentligen revolutionär handling. Dessutom, när man betänker att det jugoslaviska KP inte var särskilt starkt under 1940-41 och att upproret inleddes med bara några tusen militanter, främst från den jugoslaviska kommunistiska ungdomen, kan man inte annat än känna viss beundran. De få tusentals kommunisterna från 1941 hade 1945 blivit en hel armé partisaner med en halv miljon revolutionärer, och den ledde den överväldigande majoriteten av proletariatet och medel- och fattigbönderna bakom sig. Tack vare denna massmobilisering, denna organiserade kraft, lyckades de krossa alla försök från bourgeoisien och imperialismen att rekonstruera en borgerlig statsapparat. Som en fientlig västerländsk kommentator uttryckte det, ”de införde inbördeskriget till och med till den minsta by”. Att sammanfatta denna enorma sociala kamp med enbart formeln ”småborgerlig nationalistism” är att hänga upp sig på en enda ideologisk aspekt – och dessutom en aspekt som bara är delvis sann, eftersom de jugoslaviska partisanerna framkallade Stalins ursinne genom att bilda proletära brigader, samt internationella brigader bestående av tusentals italienska och tyska kämpar. Ett sådant analyssätt blottar en blind sekterism och överger marxismens historiematerialistiska metod, vilken bedömer rörelser efter deras objektiva inflytande på den samhällsliga strukturen och på hela samhällsklasser, inte efter några idéer som de kan tänkas bära med sig.

Tror du inte att det som var avgörande under denna period varde internationella faktorernas, USA-imperialismens, tyngd och att även om en dubbelmaktssituation hade uppstått i ett strategiskt viktigt land i Västeuropa, så skulle det bara ha slutat med ett tungt nederlag för arbetarklassen?

Jag är inte alls säker på det. Det finns uppenbarligen så många okända faktorer som ligger bakom denna typ av fråga att det är svårt att ge ett helt tillfredsställande svar – vi går in i en värld av spekulationer och motspekulationer. Men jag tror att de människor som var med i de

kommunistiska partierna på den tiden (och som har ett skuldkomplex som de verkligen behöver lindra) i allmänhet underskattar följande faktorer: krisen, som närmade sig punkten för myteri, inom USAs armé; önskan bland de amerikanska soldaterna att åka hem så snart som möjligt; trycket från stillahavskriget som ännu inte var över; nödvändigheten för USA-imperialismen att upprätta fullständig kontroll över Stilla havet och Japan i syfte att säkra sin världshegemoni – vilket innebar att USA inte kunde hålla huvuddelen av sina trupper i Väst-europa. Jag tror att den enorma prestige hos Sovjetunionen och Röda armén också underskattas, liksom den europeiska bourgeoisieens extrema politiska, militära och moraliska svaghet. Jag upprepar, jag anser att frågan om huruvida det var möjligt att ta makten är en felaktig fråga. *Vad som står klart är att styrkeförhållandena skulle ha varit oändligt mycket mer gynnsamma för arbetarrörelsen om det hade funnits ett kommunistiskt ledarskap som inte var beredd att likvidera massmotståndets erövringar, att rekonstruera den borgerliga staten och att kapitulera inför det borgerliga ekonomiska återuppbyggnadens krav.* Om en sådan ledning hade existerat skulle en dubbelmaktssituation ha skapats, som mycket väl kunde ha burit mogen frukt vid ett senare skede: 1947, 1948 eller 1949, det är svårt att säga exakt när.

Det stalinistiska ledarskapets ansvar under 1944-47 är därför överväldigande, även om vi bortser från stämningen bland massorna. I själva verket spelar "ultravänsteristerna" stalinisterna i händerna genom att hävda att en arbetarklass som var så patriotisk och nationalistisk i vilket fall som helst var oförmögen att kämpa om makten. I grund och botten tillåter sådana argument KP-ledarna att fly sitt ansvar. "Prioritera produktionen", "strejken är trusternas vapen", Maurice Thorez' uppmaning till "en armé, en stat, en polismakt", avväpning av partisanerna, deltagande i regeringen – det var hela denna kriminella politik från KP-ledningarna i Frankrike, Italien, Grekland och Belgien som likviderade de uppenbara möjligheterna till en revolutionär utveckling som fanns inneboende i den borgerliga ordningens mycket djupa kris. Bourgeoisens objektiva kris var mycket mer djupgående 1944 än den är i dag. Västeuropa var en samling ekonomiskt oorganiserade länder som hade förblött och där ingenting fungerade på rätt sätt. I dag är det mycket svårt att föreställa sig det. Det var mycket mer likt Tyskland under 1918-19 än dagens Europa. Självklart menar jag inte att en sådan kris är den "mest användbara" för att frambringa en revolutionär situation och ett arbetarklassens "klassiska" maktövertagande, men man bör inte glömma krisens djup. Om det hade funnits ett adekvat och djärvt revolutionärt ledarskap, kunde det ha kompenserat för en lägre nivå av medvetande och förberedelse hos arbetarklassen än den som finns i dag.

Vad säger du om Portugal?

Vår rörelse har skildrat situationen i Portugal mycket väl. Jag vill särskilt nämna boken av kamraterna Rossi, Udry och Bensaïd¹, och skrifterna från Liga Comunista Internacionalista, Fjärde internationals portugisiska sympatisörsgroup. Dessa kamrater utvecklade idén om en gradvis vidareutveckling eller omvandling till en revolutionär situation av en förrevolutionär situation som inte hade mognat fullt. Det är svårt att uppnå en exakt definition, eftersom det vi bevittnade fram till 25 november 1975 redan var en början till folkmaktsorgan; *en början till dubbelmakt, men ännu inte en generaliserad dubbelmaktssituation.* Både i Portugal och i internationell skala, var vi de första som förstod revolutionära marxisters plikt i en sådan situation: att utvidga, generalisera och centralisera dessa organ. Men när sovjeterna börjar dyka upp fast de ännu inte existerar överallt, då föreligger en mellanliggande situation där det är mycket svårt att ge en exakt definition åt begreppet "revolutionär kris".

Till och med i dag är det svårt att karakterisera situationen exakt: reträtten eller det taktiska nederlaget den 25 november har inte spridits till fabrikena, och även på den politiska nivån är inte de parlamentariska valresultaten något uttryck för reträtt. Arbetarpartierna företräder

¹ Daniel Bensaïd, Carlos Rossi, Charles-André Udry, *Portugal: la Revolution en marche*, Paris 1975.

fortfarande 54 procent av väljarna, i ett land där arbetarklassen knappt utgör en tredjedel av den totala aktiva befolkningen. Om vi tar hänsyn till de borgerliga parlamentsvalens alla snedvridningar (atomiseringen av väljare, etc.), då är styrkeförhållandena ännu mer gynnsamma än vad siffran 54 procent tyder på. Under dessa omständigheter kan man knappast säga att ingenting återstår av det som var en förrevolutionär situation. Bourgeoisien har inte lyckats ”rätta till” eller ”stabilisera” situationen. Den förrevolutionära situationen existerar fortfarande och det är fortfarande möjligt med en ny vändning, som nästan över en natt kan leda till randen av en revolutionär kris. Endast två gånger tidigare har en liknande situation förelegat: i Tyskland mellan 1918 och 1923, och i Spanien mellan 1931 och 1937. Regimens instabilitet var så stor att man under dessa perioder inte kan tala om ”normalisering”. Naturligtvis skulle det också vara absurt att tala om en revolutionär kris som varar sex år! En sådan period måste underförstås som en följd av faser av revolutionära uppsving, varvade med konjunkturella revolutionära kriser, följt av massrörelsens partiella reträtter och även av partiella segrar för kontrapositionen. Termen *partiell* används här i motsats till någon omsvängning av den *historiska tendensen*, som skedde i Spanien först efter maj 1937 och i Tyskland efter oktober 1923.

I varje utvecklat kapitalistiskt land har massorna visat en stark tilltro till den borgerliga representativa demokratin, till den ”formella demokratin”. Det är precis som om folkmassorna själva hade tagit över det borgerliga rättesnöret: ”Den demokratiska republiken må vara en avskyvärd regim, men den är helt klart den minst avskyvärda av dem alla.” Denna tilltro är särskilt starkt i Frankrike, där den parlamentariska regimen och de demokratiska vinsterna inte var eftergifter som slutligen beviljades till massorna, utan resultatet av revolutionära folkkamper. Denna massornas uppslutning bakom principerna om borgerlig representativ demokrati, och även till de institutioner och förfaranden som förkroppsligar den, utgör ett allvarligt hinder på vägen mot den borgerliga statens förstörelse och den socialistiska demokratis införande. Kan du klargöra rötterna till dessa demokratiska illusioner bland massorna, och hur de kan övervinnas?

Det finns en tvetydighet i den borgerliga parlamentariska demokratin som bourgeoisien har lyckats utnyttja till fullo, med uppenbar och nödvändig medverkan från de reformistiska ledarskapen som därmed bär ett överväldigande historiskt ansvar. Undan för undan har denna tvetydighet omvandlats till en av de viktigaste ideologiska stöttepelarna för det borgerliga herraväldet i de länder där arbetarklassen har blivit nationens stora majoritet. Tvetydigheten består i följande. I de flesta fallen efter första världskriget, och ibland ännu senare på 1930-talet eller 1940-talet, började massorna identifiera sina *demokratiska friheter* – vilka är en absolut landvinning som vi inte bara syftar till att försvara utan också befästa och fördjupa inom arbetarstaten – med de *borgerligt-demokratiska, parlamentariska statsinstitutionerna*. Om det är sant att de reformistiska ledarskapens ansvar för detta var överväldigande, så kunde de ändå inte fått den verkan som det fick utan en specifik kombination av historiska omständigheter: av stor betydelse var den fascistiska erfarenheten, liksom den stalinistiska, både genom Kominterns reformistiska vändning 1934 och genom det motbjudande exempel som regimerna i Östeuropa och Sovjetunionen gav.

Betydelsefull var också en viss politisk mognad hos arbetarrörelsen, som nu står inför en förändrad och berikad politisk problematik. Den är inte längre upptagen uteslutande med krav på arbetstidsförkortning och skydd mot arbetslöshet och sjukdom, eller med den allmänna frågan om allmän rösträtt och föreningsfrihet. Den organiserade arbetarrörelsen och viktiga delar av arbetarklassen tar i dag upp ett brett frågespektrum kring kommersiell och finansiell politik, infrastrukturutveckling, sysselsättning, utbildning, osv. Samtidigt som rörelsen alltmer har eftersatt problemen med arbetarklassens skolning och proletär demokrati, har den borgerliga politiken klivit in för att fylla tomrummet och därmed artikulerat de val och den alternativa politik som massorna står inför och som berör dem. Detta har gjort liten skillnad i ett land

som USA, där massorna inte bryr sig nämnvärt om politik. Men i länder där massornas intresse håller en mycket högre nivå, eftersom det endast är på den borgerliga politiska arenan i parlamentet och i de borgerliga valen som dessa frågor kan tas upp och beslutas om, har denna politisering otvivelaktigt bidragit till den identifieringsprocess som vi nämnde tidigare.

På annat håll har jag betonat den negativa sidan av detta. Kännetecknande för den borgerliga demokratin är tendensen till arbetarklassens atomisering – det är enskilda väljare som räknas, och inte sociala grupper eller klasser som konsulteras. Dessutom har den ekonomiska tillväxten under de senaste tjugofem åren fört in konsumtionsvanor i arbetarklassens hjärta – tydligast symboliserat av bilar och televisioner – vilket tjänar till att återprivatisera fritidsverksamheten och därmed förstärka klassens atomisering. Den tid när politiska frågor diskuterades *kollektivt* i Folkets Hus är förbi – vilket fortfarande var fallet på 1930-talet, eller när arbetarklassens tidningar lästes och diskuterades kollektivt. Naturligtvis kan denna privatisering av fritidsverksamheten genom en historisk avstickare leda till en högre nivå av klassmedvetande. Arbetare, särskilt de unga, läser mer och håller en högre kulturell nivå. Framtida möjligheter för en riktig proletär demokrati kan därför förstärkas. Men under en lång tid har denna privatisering understött identifieringen mellan den borgerliga demokratin och försvaret av de demokratiska friheterna. Häri ligger den grundläggande källan till tvetydighet.

Detta svar på din första fråga bereder marken för den andra: hur kan vi övervinna detta hinder? Allmänt sett måste vi försöka få till stånd en radikal brytning mellan, å ena sidan, försvaret av de demokratiska friheterna och arbetarklassens självaktivitet – allt som i största möjliga utsträckning innebär fri, bred, spontan och självbestämmande aktivitet för massornas del – och, å andra sidan, de borgerliga statsinstitutionerna. Naturligtvis påminner detta om hönan och ägget, eftersom det är just den revolutionära situationen som kan göra denna brytning inte bara möjlig, utan till och med relativt enkel och oundviklig. Det är lärdomen från den portugisiska revolutionen det senaste året, och det kommer att bekräftas på samma sätt i de kommande revolutionerna i Spanien, Italien och Frankrike.

Det är oansvarigt, eller till och med kriminellt, av revolutionärer att försöka sätta begreppet ”proletariatets diktatur” eller ”folkakt” mot demokratiska friheter. Tvärtom är revolutionärernas alla taktiker eller initiativ som tillåter massorna att genom egen erfarenhet lära sig att *en utvidgning av deras egen frihet ställs emot den borgerliga demokratins restriktiva institutioner*, inte bara extremt nyttiga utan också oundgängliga. Det mest symboliska och dåliga exemplet är pressfriheten; det var här den portugisiska revolutionen blåstes ur kurs och ledde till stor förvirring, vilket bourgeoisien och socialdemokratin kunde vända till egen fördel.

Vilka lärdomar bör vi dra från de initiativ som t.ex. arbetarna på *República* eller *Rádio Renascença* tog? Vi vill absolut inte undertrycka något politiskt partis rätt att publicera egna tidningar i en sovjetdemokratisk regim. Det råder absolut inget tvivel om det. Vad det handlar om är att *breda* pressfriheten till att omfatta arbetare på tryckerier och radiostationer liksom arbetarkommissioner och grupper på alla arbetsplatser. De behöver också rätten att uttrycka sig fritt i pressen – även om de inte äger någon tidning eller har tillräckligt med pengar för att starta en, och även om de inte har möjlighet att uttrycka sig med samma regelbundenhet som politiska partier. Med andra ord är vårt mål att *bryta monopolen* för det privata ägandet, och även politiska partiernas ägandemonopol, inte i den meningen att ta bort den yttranderätt som vissa har i dag, utan i den meningen att utvidga denna rätt till andra. Trots alla de misstag som begåtts av de centristiska och ultravänsteristiska ledarskapen i dessa två erfarenheter, är det således fortfarande en mycket positiv och demokratisk bedrift att det fanns en radiostation som kunde rapportera om alla arbetarkamper och läsa upp en viss arbetargrups krav och resolutioner utan att det kontrollerades genom censur från regeringen eller en particentral. Detta pekade i samma riktning som tidningen *Izvestija*, vilken skapades under den ryska revolutionen – som, trots allt, ursprungligen bara var ett organ där alla sovjetmedlemmar

kunde uttrycka sig fritt, oberoende av deras politiska tillhörighet eller majoritetssammansättning.

Det krävs avsevärd politisk skicklighet och auktoritet hos ett förtruppssparti för att använda exempel av detta slag för att i praktiken visa massorna att revolutionen utökar demokratiska friheter; för att visa att det är försvararna av den privata äganderätten, parlamentets absoluta auktoritet och de politiska partiernas monopolställning som i själva verket försöker inskränka dessa friheter och förhindrar att massorna uppnår en högre grad av frihet, politisk tyngd och kraft än de har i en borgerligt demokratisk republik. Det avgörande beviset för detta kan endast komma under en ganska lång dubbelmaktperiod, då sådana erfarenheter kan tränga in i massornas medvetande och så att säga internaliseras av ett tillräckligt antal arbetare. Men när detta är uppnått, då kommer det vi kallar för en möjlig brytning att bli verklighet. Detta är inte alls en utopisk plan, utan det konkreta sätt på vilket det kommer att skapas en sovjetisk legitimitet som är djupare rotad i massornas övertygelser och medvetande än den borgerligt demokratiska legitimiteten.

Bara en faktiskt upplevt erfarenhet, som går bortom resolutioner, tidningsartiklar och propagandatal, kan åstadkomma detta. Tusentals och åter tusentals arbetare måste, utifrån sina egna erfarenheter, förstå att tillämpningen av den proletära demokratin inte kan begränsas inom ramen för den borgerliga demokratin. Det för oss tillbaka till frågan om dubbelmaktens varaktighet, och här tvingar historien oss att betrakta den ryska erfarenheten som exceptionell. En period på sex eller sju månader är alldeles för kort för ett proletariat, såsom det västeuropeiska, att gradvis överge den borgerliga demokratis legitimitet till förmån för den nya, fullare legitimiteten hos en proletär demokrati. *En längre period av dubbelmakt kommer troligen att behövas, vilken kan vara partiell och diskontinuerlig och som kan sträcka sig över flera år.* I Tyskland, till exempel, varade arbetarråden bara några månader som politiska maktorgan, medan fabriksråden delvis överlevde flera år med befogenheter som gick bortom de rättsliga myndigheternas befogenheter. Och år 1923 ansåg de tyska kommunisterna nästan enhälligt att denna kvarleva från 1918-19 var det viktigaste organet för att utveckla klassmedvetandet under det revolutionära uppsvinget; de trodde också att det var kring dessa organ som det skulle bli möjligt att återigen placera den tyska arbetarklassens maktövertagande på dagordningen. De industriellt utvecklade länderna i Västeuropa kommer förmodligen att frambringa en hel rad av den sortens variationer och kombinationer.

Slutligen skulle jag vilja betona arbetarkontrollens absolut avgörande betydelse. Även om relationen mellan proletär och borgerlig demokrati – med andra ord, den statliga problematiken – för revolutionärer och marxistiska teoretiker verkar vara ett i högsta grad politiskt problem, är det verkligt pedagogiska värdet av vardagliga förhandlingar för arbetarklassen i själva verket inte rent politiskt. Pressfriheten var heller aldrig en rent politisk abstraktion för arbetarklassen. Det innebär friheten att säga saker som är av direkt intresse för arbetarna. Detta kretsar nästan alltid kring deras omedelbara problem, deras vardag, deras krav, kamper och erfarenheter. En sådan ”pressfrihet” innebär inte en absolut, abstrakt frihet att säga allt som faller en in, utan den konkreta friheten att *redogöra* för konkreta saker – kamper, krav och målsättningar. Detta är relaterat till den nyckelroll som arbetarkontrollen har under en period av dubbelmakt, eftersom det tränar klassen i maktutövning.

Naturligtvis är vi varken ekonomister eller spontanister, och vi förstår arbetarkontrollens embryonala, fragmenterade, otillräckliga och därmed nästan utopiska karaktär. Ändå utgör den en ovärderlig *praktisk träning*. Arbetarkontroll rör inte enbart de obetydliga detaljerna inom företaget; när den utvidgas till vissa livsviktiga sektorer, i synnerhet de offentliga tjänsterna, blir dess revolutionära potential enorm. Arbetarkontroll över bankerna, kollektivtrafiken, kraftverken och televisionen – för att ge fyra exempel – kommer att skaka hela den moderna nationens dagliga liv i dess grundvalar. Det är genom denna typ av lärlingskap som

arbetarna ständigt kommer att stöta på den borgerligt demokratiska staten begränsande och förtryckande makt, även om den ”stys” av arbetarpartierna, och de kommer att lära känna denna borgerliga demokratis gränser och behovet av att ersätta den.

Den yttersta vänstern i Portugal missade ett enormt ideologisk tillfälle. Det var trots allt ingen tillfällighet att när Soares, den en gång så frenetiska agitatorn för pressfrihet, tappade masken, så tvingades han börja attackera ”anarkopopulismen” eller ”anarkospontanismen” – med andra ord massornas initiativ. Han började predika stärkt disciplin och statsauktoritet eller, för att kalla saker vid deras rätta namn, *förtryck*. I en revolutionär situation måste arbetarna lära sig att den verkliga debatten inte är mellan demokrati och diktatur, utan mellan den borgerliga demokratins begränsade och repressiva karaktär och utökandet av demokratiska friheter genom massornas initiativ och auktoritet. När den debatten är vunnen kommer massornas brytning med de borgerliga institutionerna inte längre verka så svår och ogenomförbar som den gjorde i början. Men för att det ska hända måste revolutionärer tillämpa intelligenta taktiker, och inte engagera sig i meningslösa, ultravänsteristiska attacker mot ”socialfascism”.

En annan orsak till dessa demokratiska illusioner är måhända att den direkta sovjetdemokratins överlägsenhet över den representativa borgerliga demokratin aldrig har visats på ett övertygande sätt i ögonen på arbetarna – vare sig i propaganda eller i praktiken. Vi är benägna att tala om sovjetdemokrati som ”tusen gånger högre än de mest demokratiska formerna av borgerlig demokrati” (Lenin), men det kan ofta framstå som ett cirkelargument. På vilket sätt gäller vår kritik av den borgerliga demokratins formella karaktär inte också, med vederbörliga ändringar, sovjetdemokratin – eftersom det, så länge som någon form av samhällelig och teknisk arbetsdelning existerar, nödvändigtvis innebär former av representation och delegation? Det som framkommer vid en tydlig analys av den ryska revolutionens första månader är 1. att gräsrötternas delegater mycket snabbt fjärmades från de viktigaste sovjeternas stormöten, däribland Petrograds (ta till exempel den sovjetiska pressens ständiga vädjanden att delegaterna skulle delta i mötena), 2. att makten genomgick en enorm koncentration till de verkställande topporganen. Man skulle kunna räkna upp en hel rad tecken på att ett system med sovjetisk demokrati baserad på en sådan form av maktdelegering även lämpar sig för en politisk expropriering och manipulation av massorna och en tillskansning av makten. I vilken utsträckning är Fjärde internationalen medveten om de farliga, formella aspekterna av ett sådant sovjetiskt demokratiskt system, och hur försöker den skydda sig mot dem och säkerställa en så äkta demokrati som möjligt?

Till att börja med är argumentet om att sovjetdemokratins överlägsenhet ”aldrig har visats i praktiken” något otidsenlig. Naturligtvis har den nuvarande generationen arbetare inte haft någon sådan erfarenhet, och det kan ibland verka konstlat att ställa det som finns, hur ofullkomligt det än må vara, mot det som man inte sett med egna ögon. Vi bör dock ha i åtanke att den internationella arbetarklassen har genomlevt flera konkreta och högt utvecklade erfarenheter av direkt demokrati, som har stått upp mot det praktiska provet och påvisat sin överlägsenhet över den borgerliga demokratin. Låt mig bara nämna ett av många exempel. Mellan juli 1936 och maj 1937 utvecklade de spanska och särskilt de katalanska kommittéerna erfarenheten av direkt demokrati bortom gränserna för den borgerliga regimen inom flera områden – framför allt inom den lokala förvaltningen, näringslivet, offentlig försörjning och hälsa – och upplevdes som stora prestationer av de spanska massorna. Det är inte allmänt känt att arbetarnas förvaltning ledde till en markant ökning av industriproduktionen och att restaurangernas, teatrarnas, utbildningens, sjukvårdens och domstolarnas sätt att fungera i Barcelona, som bland annat stimulerades av vår f.d. kamrat Andrés Nin, var ett anmärkningsvärt exempel på massornas breda deltagande i genomförandet av de tilldelade uppgifterna. En avsevärd mängd litteratur behandlar denna extremt utvecklade erfarenhet av proletär demokrati (och inte bara i anarkistiska författares halvt mytologiska skrifter).

Att ur avsaknaden av samtida exempel dra slutsatsen att en särskild inriktning är svår, om inte omöjlig, innebär dessutom i praktiken att avvisa möjligheten till all revolutionärt *nyskapande* – någon måste trots allt vara först för att något nytt ska kunna påbörjas! Vilken föregångare kunde de ryska arbetarna ha haft i åtanke 1917? Vilken förlaga hade Pariskommunen? Varje revolution är alltid en synnerligen innovativ erfarenhet, och det finns ingen anledning att skrämmas inför detta faktum. Den kontinuitet som verkligen räknas och gör vår målsättning realistisk är kontinuiteten mellan den dagliga klasskampen, såväl under kapitalismens mognad som under dess nedgång, och den revolutionära situationen. Massorna förbereder sig inför revolutionen i mycket mindre grad genom att studera tidigare historiska erfarenheter eller genom att jämföra händelser i andra länder framför att studera sina egna erfarenheter av daglig kamp före den revolutionära krisens utbrott – genom att utveckla högre former av självorganisering och antikapitalistiska krav, genom strejker och fabriksockupationer. Arbetarrådets direkta demokrati kommer att utvecklas mer från detta än från historiska jämförelser av teoretisk natur.

Mer allvarligt är argumentet att direkt sovjetdemokrati i sig självt bär vissa inslag av indirekt demokrati, eftersom den grundar sig på maktdelegering och på en pyramidal struktur. Jag tror att vi måste tillvarata den historiska erfarenheten och den politiska teorins framsteg under det senaste halvsekle för att utveckla Lenins svar i *Staten och revolutionen*. Det finns tre grundläggande skyddsåtgärder som minskar styrkan av detta argument, utan att säkert eliminera det.

Man bör inte glömma, att argumentet i sista hand pekar på en *verklig motsättning* i arbetarstatens roll som den sista historiska statsformen. Det är en statsform som börjar tyna bort omedelbart, men den är inte desto mindre en statsform, det vill säga, "särskilda organ bestående av personer som utövar repressiva funktioner". Om vi trodde att det anarkistiska projektet inte var utopiskt och att det var möjligt att hoppa direkt från ett borgerligt samhälle till ett statslöst samhälle, då skulle vi tillhöra de mest övertygade anarkisterna. Vi är inte anarkister eftersom vi anser att det är omöjligt, av objektiva och subjektiva skäl, att kringgå arbetarstatens stadium, proletariats diktatur. Dessutom visar den spanska erfarenheten att ett artificiellt försök att undvika en centralisering av *arbetarnas makt* inte leder till en situation utan statsmakt, utan till bevarandet eller återuppbyggandet av *borgerlig makt*, vilken är tio gånger mer byråkratisk, förtryckande och auktoritär.

Men vi är inte bundna till den proletära demokratins gränser, mer än Lenin var. I den mån staten inte förtvinar på en gång, i den mån den överlever, så överlever också den borgerliga högern och byråkratiska inslag. Erfarenheterna från den ryska revolutionen, den stalinistiska mardrömmen och fördjupandet av vår förmåga att förstå fenomenet byråkrati bör upplysa oss om behovet av skyddsåtgärder utöver dem som föreskrivits av Marx och Lenin: allas berättigande till innehavandet av statliga befattningar, möjligheten att återkalla alla delegater, en minskning av deras inkomster till den genomsnittliga lönenivån och en mer eller mindre snabb rotation av delegater.

Den första och kanske viktigaste av dessa tre ytterligare skyddsåtgärder är att tillståndet för proletariats diktatur från början måste vara ett tillstånd som håller på att upplösas. Denna "upplösning" är den konkreta formen för dess borttynande. Det jag menar med detta är att en maktcentralisering bara är försvarbar för ett visst snävt avgränsat problemspektrum. Det bör vara arbetarrådskongressen som fattar beslut om fördelningen av nationella resurser. För priset för att inte konsumera en del av vad arbetarklassen producerar får de själva betala, så det är upp till arbetarklassen att avgöra hur högt pris den är beredd att acceptera. Men när arbetarklassen väl har beslutat att avsätta 7, 10 eller 12 procent av den nationella produktionen till utbildning eller hälsa, så finns det över huvudtaget inget behov av något statligt förvaltande av utbildnings- eller hälsobudgetar. Det är meningslöst för arbetarrådskongressen att åta sig detta ledningsuppdrag, vilket mycket lämpligare kan övertas på en mer demokratisk nivå

av skolråd eller högskoleråd, och råd av medicinsk personal och patienter. De personer som sitter i dessa organ kommer att vara helt andra än de som delegeras till arbetarrådskongressen. Denna funktionsuppdelning av den centrala staten innebär att dussintals råd kommer att träffas samtidigt och involvera tiotusentals människor på en nationell och kontinental nivå. Och allt eftersom samma typ av process kommer att äga rum på regional och kommunal nivå, kommer denna ”upplösning” att tillåta hundratusentals eller miljontals människor att delta i den direkta maktutövningen.

Den andra viktiga säkerhetsåtgärden riktar en mycket större uppmärksamhet på frågan om att rotera befattningarna än vad som var möjligt för bolsjevikerna, som ställdes inför en arbetarklass som var kulturellt underutvecklad och bestod av en befolkningsminoritet. I de industriellt utvecklade länderna kommer en mycket mer radikal tillämpning av principen om befattningsrotation att vara möjlig än den som uppnått i Jugoslavien, till exempel. Om denna princip tillämpas strikt (till exempel genom att förbjuda val av samma delegat mer än två gånger), så kommer ett mycket stort antal människor efter ett antal år att faktiskt ha varit inblandade i maktutövningen i olika kongresser och andra församlingar. Idén om alla arbetares deltagande i den direkta maktutövningen kommer därmed att anta en konkret form.

För det tredje har jag alltid haft stora reservationer angående formuleringen: den sociala arbetsdelningen förblir oundviklig. Jag tror att det finns en bristande begreppsmässig klarhet inblandad här, när det gäller den vanliga sammanblandningen av begreppet ”samhällelig arbetsdelning” med, vad jag skulle kalla, ”yrkesmässig arbetsdelning”, eller ”professionallisering”, eller ”mångfald av yrkesverksamhet”. Den samhällliga arbetsdelningen avser *kvalitativt olika samhällliga funktioner*, som slutligen reduceras till områdena produktion och administration (eller ackumulering). Men även om den yrkesmässiga arbetsfördelningen inte kan övervinnas under den första etappen mot socialismen, är vår målsättning att omgående påbörja övervinnandet av den samhällliga arbetsdelningen – det är hela innebörden av begreppet ”självförvaltning”. Och för det syftet är det nödvändigt att säkerställa de tillräckliga *materiella förutsättningarna*, snarare än att spekulera om nivån på arbetarklassens mognad, beredskap eller brist på beredskap, etc.

Det är uppenbart vilka dessa materiella förutsättningar är. För det första måste en genomgripande arbetstidsförkortning genomföras som kommer att ge arbetarna möjlighet att komma in i sovjeterna och delta i kongresser. Om de arbetar åtta eller nio timmar om dagen, med två eller tre timmars restid, så kommer de inte kunna delta i förvaltningen eller administrationen. En lång arbetsdag innebär en samhällsuppdelning mellan de som producerar och de som förvaltar; det innebär oundvikligen att ”professionella politiker” fortlever i sovjeterna. Endast en halvering av arbetsdagen kommer att skapa förutsättningarna för en verklig demokratisk förvaltning, det vill säga, medverkan av hundratusentals eller miljontals arbetare i den ekonomiska och statliga förvaltningen.

En annan materiell förutsättning är uppbrytandet av informationsmonopolet, vilket i sig bara är en aspekt av kulturmonopolet. Tack vare databehandling, elektroniska datorer och tv, är det mycket enklare i dag än på Lenins tid att göra all slags information tillgänglig för alla, och därmed möjliggöra arbetarnas förvaltning av ekonomin, staten och samhället. Arbetarnas deltagande kommer att göras materiellt lättare genom att krossa en rad kulturella hinder, genom att förlänga perioden för skolutbildning, revolutionera utbildningen, avskaffa uppdelningen mellan ungdomar i skolan och i ”vuxenlivet”, etc.

En ytterligare förutsättning kommer att kräva betydande nyskapande tänkande: den socialistiska konstitutionen måste fördela majoriteten av befattningarna (åtminstone i organ som utövar central statsmakt) till personer som sysslar med produktion – inte bara manliga arbetare, utan också kvinnliga. Detta är en nödvändig säkerhetsåtgärd, eftersom byråkrati-

seringen i slutändan har sin grund i att förvaltningsfunktionerna professionaliseras. Det enda sättet att stävja detta är att en majoritet av dem som utövar central politisk makt fortsätter att arbeta i produktionen, vilket naturligtvis bara är möjligt om det åtföljs av en uppbyggnad av förvaltningsfunktionerna, som jag nämnde tidigare. När alla dessa åtgärder genomförs i praktiken kommer byråkratiseringens grundvalar att minskas avsevärt.

Ett ytterligare problem som borde beröras är om en socialistisk revolution kan gå hand i hand med en ökning, snarare än en minskning, av produktivkrafterna. Denna fråga var framträdande redan under debatterna mellan bolsjeviker och mensjeviker och har fortsatt att sysselsätta revolutionärer, centrister och ultravänsterister under de senaste femtiofem åren. Många dogmatiska teoretiseringar om den ryska erfarenheten under 1917-19, särskilt från Bucharin, men också från Bordiga och andra revolutionära ledare under den perioden, vilade på påståendet att en nedgång i produktivkrafterna var oundviklig under en socialistisk revolution. Jag överlåter till andra att uttala sig om "historiens oundvikliga lagar", men under de nuvarande, ovanligt gynnsamma förhållandena för en socialistisk revolution i Västeuropa, är en sådan hypotes inte särskilt trovärdigt. Såvida inte ett kärnvapenkrig bryter ut eller en militär intervention med storskalig bombning inträffar, finns det ingen anledning att anta att en socialistisk revolution i Spanien, Italien eller Frankrike skulle åtföljas av en nedgång i den materiella produktionen. Tvärtom har efterkrigstidens utveckling av produktivkrafterna bekräftat att det industriella systemet som konstruerades av bourgeoisien döljer stora reserver för utvidgning av produktionen.

Därför är det inte alls utopiskt att förvänta sig en genomgripande minskning av arbetsdagens längd parallellt med en materiell produktionsökning. Jag är övertygad om att fullbordandet av dessa uppgifter i hög grad kommer att underlättas genom att införa arbetarförvaltning, utveckla arbetarnas initiativ, och att självorganiseringens och kreativitetens anda blommar bland de breda massorna inom teknologi och arbetsorganisation. I den borgerliga teorin om företaget och den industriella enheten finns det en optimal prestandanivå som aldrig är identisk med den maximala nivån (och kapitalisterna har själva lärt sig detta på egen bekostnad!). När denna optimala nivå har uppnåtts, när industriella enheter blir alltför stora, växer produktionens *oförutsedda utgifter* snabbare än minskningen av produktionskostnaden per enhet. Allteftersom förmågan att bilda ett globalt perspektiv går förlorad flödar det plötsligt av dåliga beslut. En planerad självförvaltning, baserad på arbetarnas egen verksamhet, kommer att införliva och övervinna dessa den borgerliga förvaltningens erfarenheter på ett sätt som är omöjligt för kapitalisterna själva.

Kan du säga kortfattat om du tror att förhållandena för en fungerande demokrati av sovjettyp existerade i Kina 1949?

Kina var ett ännu mer efterblivet land än Ryssland, och oddsen var helt emot utvecklandet av en högre former av sovjetdemokrati än den ryska revolutionen. Men att erkänna att någon form av byråkrati var oundviklig är inte alls samma sak som att rättfärdiga det maoistiska systemet, som inte har tillåtit den minsta blomning för direktdemokrati eller direkt arbetarmakt. Dessutom finns det en uppenbar motsägelse i regimen politik: medan de maoistiska ledarna har försökt att systematiskt förhindra varje form av självförvaltning för den urbana arbetarklassen, har de varit mycket mer förståndiga gentemot landsbygden. Den nuvarande förvaltningsformen för folkkommunerna innehåller otvivelaktigt inslag av direktdemokrati – decentraliserade, fragmenterade och icke-federativa element, som motsvarar vissa egenskaper hos de kinesiska bönderna. Detta är i varje fall betydligt mindre farligt för byråkratin, och är faktiskt oundvikligt i ett så stort land som Kina med sina 600 000 eller fler byar. Men en sådan tudelning uttrycker ett tydligt socialt val: regimen är betydligt mindre rädd för böndernas initiativ än för arbetarnas. Det har varit ett konstant kännetecken sedan 1949, och undantar inte kulturrevolutionens två på varandra följande faser. Byråkraterna tror att självorgani-

sering är lättare att kontrollera och manipulera när den är begränsad till bönder eller studenter; när den uppstår i fabriker, bland arbetarna, grips de av panik.

Under Lenins ledarskap ställde bolsjevikerna inte alltid sovjetiska institutionerna mot representativa demokratiska institutioner (nationalförsamling som väljs genom allmänna val på geografisk basis). Trots den konstituerande församlingens kapacitet för exklusiv politisk centralisering kämpade Lenin efter Aprilteserna fram till oktober mot den borgerliga regeringens tvetydigheter, för ett politiskt system som kombinerade sovjeter vid basen och en konstituerande församling i toppen. (Collected Works, Vol.24, s. 99; Vol.26, s.200.)

Zinovjev och Kamenev intog en liknande hållning, och betonade dessutom att ett sådant system skulle ge ett nationellt organ en legitimitet som sovjeternas centrala exekutivkommitté saknade. Detta var också Rosa Luxemburgs ståndpunkt efter maktövertagandet.

Din fråga förefaller mig ytterst abstrakt, ställd på en övergripande principiell nivå. Jag känner inte till någon marxistisk studie som närmar sig problemet på ett så abstrakt sätt, inte ens Luxemburgs som du hänvisar till. För oss, liksom för Luxemburg, är det verkliga problemet att *koppla demokratiska friheter till den sovjetiska organisationsformen*. Här visar de historiska erfarenheterna inte bara att de båda är förenliga, de måste också kombineras med varandra. En sovjetisk statsform, som innebär direkt maktutövning av arbetarna – och inte av det parti som ersätter sig själv för arbetarna – är otänkbar utan att upprätthålla och bredda de demokratiska friheternas utöver den nivå som finns under en kapitalistisk regim. Likaså är sådana friheter outhållbara för den proletära demokratin inom ett enda revolutionärt parti och ännu mer i ett flerpartisystem, såsom Fjärde internationalen har föreställt sig det sedan den antog *Övergångsprogrammet* år 1938.

I detta sammanhang bör vi vara medvetna om att det finns två aspekter av de kommunistiska partiernas utveckling under de senaste åren, och att en av dessa är positiv. Denna utveckling sker i själva verket under ett dubbelt, motsägelsefullt tryck. Å ena sidan böjer sig dessa partier under trycket från bourgeoisien och socialdemokratin – till exempel i deras övergivande av begreppet ”proletariatets diktatur”. Vi motsätter oss helt sådana eftergifter och fortsätter att upprätthålla hela den klassiska marxist-leninistiska polemiken mot den borgerliga parlamentariska demokratins brister, formalism, klasskaraktär och indirekta, förtryckande och kraftigt stympade karaktär. *Men den andra sidan av denna utveckling utgör en eftergift till Väst-europas arbetarklass – en klass som har utvecklat ett djupt antibyråkratiskt medvetande i reaktion mot den stalinistiska erfarenheten och inte vill ha en uppreppning av stalinismen. Där kan vi bara säga ”bravo”!*

När Marchais säger att han överger ordet ”diktatur”, eftersom det påminner om Hitler och Pétain, är hyckleriet ganska genomskinligt. Ingen i Frankrike eller något annat europeiskt land identifierar kommunistpartiet med Hitler eller Pétain. Det han egentligen menar, men inte vågar säga i sympati för sina tidigare vänner inom den sovjetiska byråkratin, är att när massorna i Västeuropa hör ordet ”kommunistisk diktatur” så tänker de, inte på Hitler eller Pétain, utan på Stalin, Ungern och Tjeckoslovakien – med andra ord, på en byråkratisk diktatur som de inte vill ha.

I linje med Marx’ skrifter om Pariskommunen och Lenins *Staten och revolutionen*, är proletariatets diktatur för oss en diktatur som befäster och fördjupar alla demokratiska friheter – pressfriheten, demonstrationsrätten, friheten för föreningar och politiska partier, strejkrätten och det fackliga oberoendet från staten. Naturligtvis är ett sådant sätt att lägga fram saker och ting också ett framsteg i jämförelse med modellen för Sovjetunionen under Lenin och Trotskij. Hursomhelst gjorde de kamraterna aldrig en modell eller norm av sina banbrytande insatser, vilket var det första försöket till proletariatets diktatur under mycket ogynnsamma förhållanden. Tvärtom upprepade Lenin dussintals gånger att man inte får konstruera dogmer,

och att arbetarna i Centraleuropa och Västeuropa skulle göra mycket bättre ifrån sig än bolsjevikerna gjorde. Det är denna realistiska, klarsynta och livskraftiga Lenin som bör tjäna som inspiration, inte de formuleringar som också återfinns i hans skrifter och som rättfärdigar de tillfälliga defensiva åtgärder som vidtog under den ryska revolutionen genom att upphöja dem till teorins, eller till och med axiomens nivå.

Låt mig ta det konkreta exemplet med politiska partier, vilket är både viktigt och relevant i dag. Vad säger Lenin i denna fråga i *Den proletära revolutionen och renegaten Kautsky*? Han säger att det inte är någon tillfällighet att varken det bolsjevikiska programmet eller *Staten och revolutionen* förespråkar undertryckandet av rätten att rösta för bourgeoisien, ty detta är ingen principalsak under proletariatets diktatur. Han tillägger även ironiskt att kadeterna lämnade sovjeterna av egen vilja. Innebörden av detta är tydlig: kadeterna hade en plats i sovjeterna, och så länge de förblev i dem så försökte ingen att driva ut dem. När de lämnade för att starta inbördeskriget, var det såklart en helt annan sak. När någon börjar skjuta på dig, måste du använda alla medel för att försvara dig själv, inklusive gevär. Upphör att skjuta, herrar kadetter, så kommer ingen att fördriva er någonstans – det är den slutsats som kan dras från detta stycke hos Lenin.

Vi borde vara ganska tydliga angående den dynamik som skulle släppas lös ifall man skulle infoga följande klausul i morgondagens sovjetiska konstitution: ”Endast arbetarpartier kommer att tolereras eller erkännas rättsligt; borgerliga partier kommer att förbjudas”. Inte bara stalinisterna och maoist-stalinisterna – vilket är illa nog – utan också vissa pseudo-trotskister, som *mycket* lättsinnigt går runt och delar ut etiketterna ”småborgerlig” och ”borgerlig”, kommer att börja säga att socialdemokraterna är ett borgerligt parti, och även PSU. Kommunistpartiet, ”socialimperialismens” parti, kommer också att definieras som ett borgerligt parti. För de trotskistiska organisationernas del, kommer även de att stöta på massor av personer, inklusive några med påtagna ”trotskistiska” masker, som anklagar dem för att vara ”småborgerliga” eller till och med ”kontrarevolutionära förrädare”. Resultatet blir endast att den självutnämnda ”revolutionära” organisationen, eller bara den som är i överensstämmelse med ordförande Maos tänkande, kommer vara ”äkt” proletär, även om den endast utgörs av en liten minoritet.

En sådan dynamik kan anta skrämmande proportioner. Det är i princip omöjligt med ett verkligt konstitutionellt eller institutionellt försvar av flerpartisystemet när man börjar införa kriterier som är subjektiva och subjektivistiska. Det enda *objektiva* kriteriet är *sovjeternas laglighet*. Varje parti som respekterar den socialistiska konstitutionen ska erkännas *i praktiken*: det får ha ett antisocialistiskt program och föra antisocialistisk propaganda, men det kommer inte vara tillåtet att kasta bomber eller organisera inbördeskrig. När ett parti ger sig in på den banan kommer det att förbjudas. Om de borgerliga partierna nöjer sig med att diskutera och övertyga människor, är vi ganska övertygade om att arbetarklassen i Västeuropa är stark och klartänkt nog att inte lämna tillbaka de fabriker som har beslagtogs från cheferna, bara som en följd av skicklig borgerlig propaganda. Idéer är det effektivaste sättet på vilket vi för kampen mot den borgerliga ideologin, som bara förstärks av förbud och andra administrativa åtgärder. De vapen vi föredrar är propaganda och arbetarklassens skolning, och för oss finns det bara en gräns för försvaret och utvidgningen av demokratiska friheter under proletariatets diktatur: den gräns som sätts genom behovet att hindra alla försök att med våld återupprätta privategendomens och den borgerliga maktens utsugarregim. Proletariatets diktatur är en diktatur i den utsträckning, som *Kommunistiska Manifestet* uttrycker det, att den vidtar ”despotiska åtgärder” mot privategendom och den borgerliga staten, genom att krossa bourgeoisins våld och makt. Men den tar inte despotiska åtgärder mot borgerliga idéer eller borgerliga partier som uteslutande ägnar sig åt propaganda och ”motskolning”. På den nivån

verkar marxismens politiska överlägsenhet, och att det beväpnade folket har den ekonomiska makten, för mig helt tillräcklig för att förhindra en återgång till kapitalismen.

Anledningen till att jag inte har besvarat frågan om huruvida parlamentariska organ är nödvändiga, är att jag ser det som en *väsentligen taktisk* fråga. Vi borde inte behandla den som en absolut principfråga, och den kommer inte nödvändigtvis att besvaras på samma sätt i alla länder. Om något parlamentariskt organ används i ett försök att undertrycka och ”rulla tillbaka” massornas självorganisering, så är det ett tydligt instrument för kontrarevolution och vi måste ta ställning därefter (så var fallet i Portugal förra året, liksom i Tyskland 1918 och i Ryssland efter oktober 1917). Man bör inte glömma bort att Rosa Luxemburg tog en ganska entydig ställning mot att överföra makten till den konstituerande församlingen i Tyskland. Hon – och spartakistdelegaterna vid arbetar- och soldatrådets första kongress – motsatte sig sammankallandet av den konstituerande församlingen, och argumenterade i stället för ett försvar av rådkongressens suveränitet som den tyska arbetarklassens enda representativa maktorgan. *Men när denna självständighet är etablerad, då är det inte en principfråga huruvida det borde finnas ett parlamentariskt organ för att hantera underordnade frågor.* Dess användbarhet är inte alls tydlig enligt mig, men svaret kommer att bero på de olika ländernas nationella politiska traditioner och på den roll som ett organ skulle kunna spela som en arena för kamp mellan de stora kulturella och ideologiska strömningarna. Det väsentliga är att den politiska och ekonomiska makten bör vara fast och uppriktigt i händerna på de beväpnade arbetarna, organiserade i sovjetter.

Trotskijs eget tänkande i denna fråga genomgick en obestridlig utveckling, som vi måste fortsätta. Liksom Lenin kombinerade Trotskij två element under perioden 1920-21. I syfte att försvara sovjetmakten under extremt farliga och svåra förhållanden, tog de å ena sidan beslut – med järnhård beslutsamhet som vi inte kan annat än samtycka till – vilka ledde dem till att införa åtgärder som i praktiken bröt med sovjetdemokratins, och för detta tog de på sig det fulla ansvaret. Lenin gick längre än Trotskij när han 1920 deklarerade att den sovjetiska staten inte längre var en sund arbetarstat, utan en arbetarstat med byråkratiska deformationer. Han var fullständigt klarsynt i denna fråga och syftade inte till att vilseleda någon. Naturligtvis kan man diskutera huruvida någon särskild åtgärd var berättigad vid den givna kritiska tidpunkten eller inte, men det är inte det väsentliga.

Emellertid fanns det även en andra, oändligt mycket farligare aspekt av deras handlingar under denna period. Det var deras försök att ge en del av dessa åtgärder en allmän teoretisk grund som är helt oacceptabel. Till exempel skrev Trotskij 1921 att sovjetdemokratins inte är en fetisch, och att partiet inte enbart kan utöva makt i arbetarklassens namn, utan också i undantagsfall mot klassens majoritetsvilja. Vi borde vara ojämförligt mer försiktiga innan vi antar formuleringar av den typen, eftersom vi av erfarenhet vet att det i en sådan situation är en byråkrati snarare än en revolutionär minoritet som kommer att utöva makt mot arbetar-majoriteten – ett faktum som Lenin och Trotskij själva kom att erkänna ett år senare. Vad teorin beträffar så var året 1921 bottenläget i bolsjevikernas historia och Lenin och Trotskij begick en hel rad misstag.

Man behöver bara läsa Trotskijs senare skrifter för att förstå att han blev medveten om dessa misstag. Vid slutet av sitt liv sa han att han inte ville diskutera huruvida förbudet mot partifraktioner var oundvikligt, men att det stod klart att det bidrog till inrättandet av den stalinistiska regimen och den byråkratiska diktaturen i Sovjetunionen. Vad är det om inte en faktisk självkritik? När Trotskij i *Övergångsprogrammet* från 1938 sade att han var för alla sovjetpartiers frihet, hade han dessutom utan tvekan dragit slutsatsen att avsaknaden av en sådan konstitutionell rättighet beredde vägen för användandet av argumentet ”Ni är ett potentiellt parti” mot alla fraktioner, och ”Ni är en potentiell fraktion” mot alla strömningar eller tendenser. Med den hållningen kvävs inte bara den socialistiska demokratin, utan också den

inre partidemokratin. Under perioden 1936-38 hade Trotskij blivit fullt medveten om den inre logiken i sådana ståndpunkter, och han gjorde en seriös självkritik. I vårt eget tänkande i frågan, bör vi inte låta oss begränsas av ett okritiskt försvar av de beslut som fattades under Lenins och Trotskijs ledarskap.

Jag anser att bolsjevikerna misstog sig 1921. De borde inte ha förbjudit mensjevikpartiet, de borde inte ha förbjudit de anarkistiska organisationerna, och de borde inte ha undertryckt flera kandidatlistor i sovjetvalen efter inbördeskrigets slut. Paradoxen är ganska slående: under inbördeskriget tillät bolsjevikerna sig lyxen av en opposition i pressen och i sovjeterna, men när kriget var över gjorde de en felbedömning. De trodde att den största faran efter införandet av NEP var små- och mellanbourgeoisins politiska återuppvaknande, vilket skulle bli ett hot om att återupprätta kapitalismen på kort sikt. Det var ett konjunkturanalytiskt misstag, men det var likväl ett misstag. Bönderna var alltför utspridda och demoraliserade för att utgöra ett omedelbart hot mot sovjetmakten. (Naturligtvis var, som vänsteroppositionen påpekade, denna analys korrekt på lång sikt, och sex år senare, 1927, blev faran akut.) Men 1921 var huvudfaran inte en borgerlig kontrarevolution; det var arbetarklassens avpolitiserings och den snabba byråkratiseringen. De åtgärder som vidtogs vid den tiden hjälpte och utvecklade denna process. Vi måste ha modet att erkänna att det var ett misstag och att oppositionens slagord under 1923, ”Utvidga snarare än minska sovjetdemokratin” var giltig från 1921 och framåt.

Till skillnad från den ryska arbetarklassen har arbetarklassen i de utvecklade kapitalistiska länderna i dag en tradition av facklig och politisk massorganisering och institutioner som den identifierar sig med. Dessutom kommer reformisterna, både socialdemokratiska och stalinistiska, att kämpa emot bildandet av sovjeter. Tror du trots det att dubbelmakten kommer att anta sovjetform, eller att den kan uttryckas på andra sätt – genom ett block av vänsterkrafter, eller till och med genom fackföreningarna som Monatte trodde var möjligt i fallet Frankrike?

Här kan vi stödja oss på långvariga historiska erfarenheter, vars lärdomar är fullkomligt tydliga och otvetydiga. Närhelst en revolutionär kris har brutit ut i ett industriellt utvecklat land, där det finns en arbetarklass på höjden av sin sociala, politiska och ekonomiska mognad, har vi bevittnat framväxten av organ av sovjettyp. Trots att de har skiljt sig åt till namnet eller ursprunget, så råder det inte minsta tvivel om dessa organs karaktär. Det är sant att det under spanska revolutionen 1936-37 infördes ett organisatoriskt block på stadsnivå och de politiska maktorganens nivå, men det fanns inget av det slaget på arbetsplatsnivå: där organiserade sig massorna själva. I de flesta västeuropeiska länder är arbetarrörelsen delad mellan olika uppsplittrade massorganisationer, som själva inte är fria från inre motsättningar, och som dessutom sällan omfattar en majoritet (eller mer än en liten majoritet) av massorna. Med tanke på denna situation kommer en mäktig och impulsiv revolutionär proletär rörelse att behöva hitta en form av självrepresentation som omfattar klassen i sin helhet. Historien har inte producerat något bättre än den sovjetformen, vilken inte är en bolsjevikisk eller trotskistisk ”upppfinning”, utan resultatet av verkliga historiska erfarenheter.

Av en helt annan betydelse är frågan om det exakta ursprunget för dessa organ i varje land, och det sätt på vilket de befintliga politiska och fackliga massorganisationerna kommer att kombineras med och representeras i dem. Historien har redan gett en rad svar på detta, och det finns även stora skillnader mellan de två erfarenheterna i Ryssland. De första sovjeterna uppstod år 1905 genom strejkkommittéer, medan det motsatta hände 1917: Petrograd-sovjeternas exekutivkommitté konstituerades innan sovjeter hade uppkommit över hela landet. I Spanien 1936 var det också helt annorlunda: gräsrotskommittéer dök upp, som sedan avrundades av ett organisationsblock.

Det som är viktigast för revolutionärer är att göra sig av med allt schematiskt och *a priori*-tänkande – vilket gäller många levande debatter inom Fjärde internationalen och i den

europiska revolutionära vänstern i allmänhet. Vi ska inte tro att det bara finns en möjlig paroll, eller bara en form i vilken arbetarråd kan uppkomma under nuvarande förhållanden. Under vissa omständigheter, till exempel under arbetarklassens försvarskamp mot fascismens uppgång, är det fullt möjligt och även troligt att arbetarmaktsorgan bara kommer uppstå ur de organisationer som bildas när man bildar enhetsfront mellan partierna och fackföreningarna. Det var vad Trotskij förutsåg som rimligt i Tyskland fram till 1933. Men i andra fall, till exempel Frankrike mellan 1934 och 1936, gjorde Trotskij helt rätt i att avvisa denna idé. Han anklagade centristerna och även vissa pseudotrotskister för deras uppfattning att Blum och Thorez var tvungna att först nå en överenskommelse innan aktionskommittéer kunde uppstå. Han förkastade argumentet att utvecklandet av dubbelmaktsorgan måste underordnas tecknandet av ett avtal i toppen mellan apparaterna. Han ansåg att det motsatta var mycket mer troligt: att gräsrotterna först skulle bygga dessa kommittéer, och att byråkraterna på toppen skulle acceptera dem först efteråt. Den portugisiska erfarenheten har varnat oss tillräckligt om farorna med alla former av schematism. I Lenins och Trotskijs alla skrifter om revolutionära situationer, insisterade de på att den viktigaste uppgiften är att hålla ögonen och öronen öppna för arbetarklassens utveckling och för tecken som visar vilken riktning som verkliga organisatoriska tar – och att inte försöka tvinga in arbetarnas verkliga tendens att hitta sina egna självorganiseringsformer i något teoretiskt schema.

Kommer reformisterna alltid och överallt bekämpa denna spontana tillväxt av arbetarråd? Det sekteristiska svaret skulle vara ”tyvärr inte”! Men eftersom jag inte är en sekterist, säger jag bara ”nej”. Den rationella kärnan i det sekteristiska svaret är det uppenbara faktumet att revolutionärers uppgift skulle vara mycket enklare om byråkraterna ”modigt” nog kunde simma mot strömmen. Det skulle vara enkelt att isolera de byråkratiska apparaterna om de satte sig emot de miljontals arbetare som identifierar sig med sina råd. Tyvärr är det inte så saker och ting går till; byråkraterna är alldeles för sluga. Vad de i allmänhet gör när arbetarråden ökar lavinartat är att de går in och identifiera sig med dem, håller sig nära den verkliga rörelsen. Man behöver bara läsa vad Ebert, Noske och Scheidemann skrev i Tyskland 1918 för att förstå det. Det verkliga problemet kommer att vara den politiska konfrontationen med reformisterna inom råden.

Vi bör också undvika en schematisk bild av relationerna mellan arbetarråden och massorganisationerna, och vara beredda på alla möjliga varianter som kan uppstå. Den grundläggande avgörande faktorn kommer helt klart att vara den västerländska arbetarklassens historiska traditioner och egenheter, särskilt den mycket större tyngd som fackföreningsrörelsen har i dessa länder än vad som var fallet i Ryssland. Det finns två faror som bör undvikas. Den första är att dras in i centrismens trask, som ägnar sin energi åt att förbereda en soppa utan något näringsvärde alls. Ingredienserna i denna soppa känner vi väl till: bevara institutionen parlamentet, i kombination med löften om arbetarrådets suveränitet, fackföreningarnas suveränitet och oberoende; mångfalden av partier, kombinerat med erkännandet av endast ”begränsade” högertendenser; och så vidare. Kort sagt, ett försök att förena det oförenliga. Linjen som skiljer revolutionärer från reformismen är nog så tydlig: vi är för att krossa den borgerliga statsapparaten; vi säger att det är omöjligt att genomföra en socialistisk revolution och samtidigt respektera, tolerera eller blidka denna apparat; vi är för att överföra makten till de organ som representerar de arbetande massorna själva, och för en suverän arbetarrådskongress som ska utöva denna makt. Centristerna vill undvika ett sådant tydligt val, men varje gång som en revolutionär kris bryter ut, ger historien färsk bevis på att utrymmet för tvetydighet inte existerar.

Den andra faran som bör undvikas är sekterismen. Fackföreningarna har en verklig funktion. Livet självt kommer att avgöra de exakta ramarna för dess befogenheter och den exakta formen för deras sammansmältning med sovjeterna. Även om organisationsblock för oss är

mindre demokratiska än direktvalda organ, så kommer vi naturligtvis inte förkasta sådana block där de existerar i namn av något som ännu inte har dykt upp. Det vore en dum sekteristisk attityd. Vi bör komma ihåg att även om Trotskij korrekt kritiserade att milisernas centralkommitté i Barcelona 1936 hade karaktären av block, så ansåg han ändå att dess upplösning var reformisternas och centristernas huvudbrott, inklusive Andres Nin, och början på nedgången för det revolutionära uppsvinget i Spanien. Dessutom fanns även representanter för ett borgerligt parti, Esquerra Catalán, med i denna kommitté, och Trotskij föreslog aldrig följande som ledord: ”Låt oss först kasta ut de borgerliga partierna innan vi erkänner denna milisernas centralkommitté som arbetarmaktens organ”.

Med möjligheten att arbetarpartier kommer till makten är Sydeuropa på väg mot situationer av förrevolutionära slag, där en arbetarförtrupp av ansevärd storlek redan existerar, även om reformismens grepp kan vara ganska hårt. Det finns en enorm potential i denna situation, men också enorma faror: reformisterna visar inga tecken på att vilja gå vidare mot en framgångsrik revolution, medan bourgeoisie har viljan att driva tillbaka tidvattenvågen med en segerrik kontrarevolution. Även om massorna bygger upp sina sovjetorgan, kan revolutionärerna knappast räkna med att vinna över majoriteten. Så vilka är de verkliga mål som vi ska eftersträva?

Du leker utan tvekan djävulens advokat, men din fråga vilar på en grundläggande premiss som jag bestrider. Det är inte sant att den revolutionära förtruppen är oförmögen att vinna över arbetarmajoriteten under den revolutionära period som öppnar upp sig i Sydeuropa. Den väsentliga historiska funktionen av perioden från 1968 till i dag har varit att låta den radikala vänstern samla tillräckliga krafter för att träda in i denna revolutionära period med realistiska möjligheter att vinna över arbetarklassens majoritet.

Vi måste självklart vara mycket mer specifika: Jag skulle vilja framhålla fem grundläggande saker. För det första visar varje revolutionär erfarenhet att vi måste börja utifrån den ojämna utvecklingen av klassmedvetande – en idé som reformister och centristerna har svårt att greppa. Vi har redan nämnt exemplen från juni 1936 och befrielsen. Det vore inte det minsta motsägelsefullt att säga att *massornas överväldigande majoritet både kan rösta på de reformistiska partierna och samtidigt delvis i praktiken bryta med dem*. Under en revolutionär situation utvecklas klassmedvetandet med stormsteg, men inte på alla fronter samtidigt. Massorna kanske tror att det enda bra sättet att rösta på den parlamentära valnivån är för det socialdemokratiska partiet eller det kommunistiska partiet. Samtidigt kanske de tror att det enda lämpliga sättet att agera i kampen mot reaktionen på arbetsplatserna och på högskolorna är att vara oberoende av dessa partier. En noggrann analys av det portugisiska proletariats inställning genom hela 1975 – som för övrigt är ett av de politiskt minst utvecklade i Europa – skulle på nytt bekräfta den ojämna tillväxten av klassmedvetande. Det finns ett spektakulärt exempel på samma företeelse i dag i Spanien, och jag tror att vi får se samma sak i Frankrike och Italien. Men jag kommer att gå ännu längre: det är inte omöjligt för klassmajoriteten att rösta i arbetarråden för att dessa ska ta makten, medan den fortfarande är beredd att rösta på de reformistiska partierna i parlamentsvalet. Även resultatet från rådgivande omröstningar, som uttrycker ett konkret politiskt val, varierar beroende på om de hålls i isolerade bås eller på massmöten, på ett splittrat eller kollektivt sätt. Fackföreningsbyråkraterna och cheferna vet mycket väl att ett massmöte och en folkomröstning eller en poströstning kommer att ge olika resultat på ett förslag om att varsla om eller avblåsa en strejk.

Detta leder oss in på den andra frågan: överflygningen av de reformistiska ledarskapen. Det är mycket möjligt, och till och med troligt att en *dubbel process* kommer att inträffa i Väst-europa – i mycket större utsträckning än i juni 1936, och minst lika mycket som i Chile under Allendes regering. Massorna kommer att bevilja den parlamentariska majoriteten eller vänsterregeringen ett relativt, bevakat och misstroget förtroende – den motsägelsefulla

formuleringen uttrycker väl verkligheten. Samtidigt kommer de att uppvisa en tendens att bryta sig ur de gränser för handling som i förväg fastställs av det reformistiska, klassarbetsvänliga programmet, med dess undvikande av en brytning med den borgerliga regimen. Det är den obevekliga logiken i den pågående klasskampen, snarare än massornas teoretiska klarhet, som kommer att avgöra dynamiken i denna process.

Reformisternas och centristernas största analytiska svaghet ligger i deras oförmåga att förstå denna logik, trots att den tydligt visats av de industrialiserade ländernas revolutionära erfarenheter, inklusive Chile som ett extremt exempel. Världen idag innefattar ett proletariat med kraftigt ökad social, ekonomisk och politisk tyngd som står inför en kris för de kapitalistiska produktionsförhållandena och alla andra borgerliga sociala förhållanden; det är otänkbart att en kvalitativ fördjupning av massornas verksamhet, kampvilja och krav inte leder till en veritabel explosion av klasskonflikter, som lamslår den kapitalistiska ekonomin och den borgerliga staten. Varje socialist eller kommunist som tror att han kan säga till detta proletariat, som representerar minst 60 eller 70% av befolkningen: ”Ni är vid makten. Fabriken tillhör er. Nu är det möjligt att höja levnadsstandarden, minska längden på arbetsdagen, genomföra fler nationaliseringar och få igenom progressiv social lagstiftning”, och som på samma gång tror att är det möjligt att uppnå ökade kapitalistiska investeringar, en ökning av profitmängden eller ens profitkvoten för att finansiera denna kapitalistiska tillväxt, den personen är en ytterst löjlig utopisk drömmare. Ingen tror på det, vare sig i arbetarnas läger eller i det borgerliga lägret. Endast oärliga eller fullständigt naiva medlare kan sprida sådana amsagor. I det rådande klimatet i Sydeuropa, kan vi därför utesluta att massorna förblir passiva när en vänsterregering tillträder. Det kommer oundvikligen att åtföljas av en intensifiering av klasskampen, kapitalflykt, investeringsstrejk från kapitalisterna, sabotage av produktionen, ständigt konspirerande mot regeringen från reaktionärerna och extremhögern som stöds av statsapparaten, högerextrem terrorism, och så vidare. Detta är vad vi såg i Portugal förra året, i Spanien 1936, i Chile efter 1970, och vi får se det i morgon i Italien, Spanien och Frankrike.

Arbetarna kommer inte undgå att reagera. De kommer inte att ha något förtroende för den borgerliga polisens bekämpning av konspiratörerna, eller finansministern i stoppandet av kapitalflykten. *Överflygning framkallas inte till följd av ett sinnestillstånd, tillit eller misstro, och ej heller genom att ”vänsteragitatörer” sätter saker i rörelse.* Den är ett resultat av den oundvikliga frontalkrocken mellan de stora samhällsklasserna. Även om Vänsterunionens program i Frankrike är helt förenligt med det kapitalistiska systemet, är det ingen tillfällighet att det är mycket mer radikalt än Folkfrontens program. Det återspeglar de förändrade styrkeförhållandena sedan 1930-talet och kapitalismens fördjupade strukturella kris. Reformerna som är ”breda” nog att vara av betydelse för folkmassorna i Västeuropa, kräver idag betydligt mer genomgripande förändringar i ekonomins och samhällets funktionssätt än de som man kunde föreställa sig under 1920-talet eller 1930-talet. Denna intensifiering av klasskonflikten har en tvillingdynamik: å ena sidan, är den inriktad på massornas allt bredare överflygning av de byråkratiska apparaterna, å den andra, på en smygande lamslagning av en socialdemokratisk eller reformistisk regerings ”klassiska” mekanismer. Återigen belyser erfarenheten av Allenderegeringens första etapp detta mycket bra. Redan i dag, innan bildandet av en vänsterregering i Italien och innan den fullständiga demonteringen av diktaturen i Spanien, har det skett en omfattande kapitalflykt som ger oss en uppfattning om vad som kommer att hända när en vänsterregering faktiskt flyttat in i regeringsbyggnaden. Under sådana omständigheter är det helt utopiskt att hoppas styra med traditionella, rutinmässiga metoder och att hålla sig inom ramen för den borgerliga parlamentarismen och en gemensam marknad som tillåter fri kapitalrörlighet.

Det är reformisterna och centristerna, inte vi revolutionärer, som alltså är de verkliga utopisterna. Vi är övertygade om att de reformistiska apparaterna oundvikligen och snabbt kommer att bli omringade, inom ramen för vad jag har kallat den ojämna utvecklingen av klassmedvetandet. Jag talar inte nödvändigtvis om en spektakulär brytning med de traditionella partierna i valsammanhang; överflyglingen skulle kunna ta mellanliggande former, inklusive en radikaliserings av sektioner inom partierna själva och en tendenskamp, eller till och med en splittring inom dem. Det är nästan oundvikligt i en sådan situation, särskilt eftersom den radikala vänstern inte längre är marginaliserad och betydelselös, utan en redan erkänd politisk kraft.

Den tredje punkten gäller processens varaktighet. Här kan slutsatsen bara bli pessimistisk om vi tror att allt skulle vara över inom tre månader. Ingenstans skulle radikalvänsterns krafter kunna vinna över majoriteten av arbetarklassen på så kort tid – varken *Ligue Communiste Révolutionnaire* i Frankrike, eller ett radikalvänsterblock i Italien, eller LCR-ETA VI i Spanien även om det hade gått samman med LC och OICE.² Men att tro att saker och ting kommer att avgöras på tre månader är att, på ett ganska orealistiskt sätt, underskatta den djupa krisen inom den borgerliga ordningen och det borgerliga ledarskapet, samt graden av arbetarklassens kampvilja. De enda nya referenspunkter vi har är Chile och Portugal: processen varade under tre år i Chile, där arbetarklassen var oändligt mycket svagare än i Västeuropa, och där det fanns en mycket större risk för den amerikanska imperialismens direkta ingripande. Saker och ting är fortfarande långt ifrån över i Portugal, där krisen redan har pågått i mer än tre år. Jag nämnde tidigare Tyskland 1918-23 och Spanien 1931-37 som exempel på en process som sträcker sig över ett antal år; det är under en så lång period som revolutionära organisationer kan räkna med att vinna stöd från arbetarmajoriteten i råden. Dessa organisationer har redan tusentals medlemmar och tiotusentals sympatisörer, och under en segdragen krisperiod skulle de kunna få ytterligare tiotusentals medlemmar och hundratusentals sympatisörer. Inget av detta kommer dock att ske om inte dessa organisationer tillämpar en korrekt politik, särskilt i förhållande till enhetsfronten, som jag kommer att ta upp senare.

Den fjärde saken som måste framhållas är svaret på följande invändning, som kanske är den kraftfullaste av alla. ”Praktiskt taget allt som ni hänvisar till har redan setts i Chile. Det fanns en vänsterregering i ett tillstånd av lamslagning; det fanns vänsteristiska massektioner som stormade bourgeoisins marginella fästningar; det fanns interna käbbel inom arbetarrörelsen, som följde efter sammandrabbningar mellan den reformistiska majoriteten och den revolutionära minoriteten. Och det ledde i slutändan till en seger för reaktionen genom en blodig statskupp och ett förkrossande nederlag för arbetarrörelsen.” I mitt svar på detta, måste jag först säga att ingen kan ge en absolut garanti för seger. Den korrekta revolutionära strategin har aldrig baserats på vissheten om arbetarklassens seger. Allt vi kan säga är att det bara är vår strategiska och taktiska marschrättning som kan göra segern möjlig; men den kan inte garantera det. Ytterligare faktorer är nödvändiga för seger, i synnerhet ett gynnsamt styrkeförhållande som inte exakt kan beräknas i förväg.

Den betydligt mindre gynnsamma objektiva och subjektiva situationen i Chile var så klart den slutligen avgörande faktorn i styrkeförhållandena mellan klasserna och mellan de reformistiska apparaterna och den radikala vänstern. I Västeuropa är situationen mycket mer lovande ur båda synvinklarna: graden av oberoende är ojämförligt högre än i ett land som Chile, och proletariatet har en mycket större förmåga att slå tillbaka och vinna stöd på internationell nivå.

² Liga Comunista Revolucionaria sammanslogs med den baskiska organisationen Euzkadi ta Azkatasuna VI 1974. Den gemensamma organisationen, liksom Liga Comunista, är en sympatiserande grupp till Fjärde Internationalen: båda delar perspektivet på sammansmältning. Organización Internacionalista Comunista de España, en grupp med styrkan främst i Euskadi, närmar sig också LCR-ETA VI, och förhandlingar om sammansmältning pågår.

Dessutom har vi ett formidabelt ”hemligt vapen” som vi inte gör någon hemlighet av: nämligen den växande identiteten mellan programmet och målen för en proletär revolution i Västeuropa och det nuvarande programmet för en sektion av arbetarrörelsen i de mest ”stabila” länderna: Storbritannien, Holland, Österrike, Västtyskland. Den socialistiska diplomatin kommer att kunna iscensätta sitt eget ”Brest-Litovsk” om en ekonomisk blockad organiseras mot Portugal, Italien, Spanien eller Frankrike i syfte att ”straffa” arbetarklassen för dess upprättande av arbetarkontroll eller självförvaltning, medan fackföreningarna i Nord-europa rör sig mot samma ställningar. Det kommer naturligtvis inte bli så lätt om revolutionen bär den stalinistiska diktaturens ohyggliga mask. Men om den istället uppvisar de suveräna arbetarrådens leende kommunistiska ansikten – vilket är tio gånger mer attraktivt än Prag-våren – så tror jag inte att det blir lätt att sätta upp en sådan blockad mot europeiska socialistiska länder.

Inte ens den chilenska armén, som var av en alldeles särskild sort, vaccinerades på förhand mot det socialistiska, revolutionära viruset. I själva verket var en av statskuppens utlösande faktorer rädslan bland de kontrarevolutionära officerarna för att viruset skulle sprida sig i leden, särskilt inom flottan. Naturligtvis fick de militära konspiratörerna hjälp Unidad Popularledarnas förrådiska oduglighet, när de ställdes inför dessa första tecken på gräs-rötternas olydnad mot arméns och flottans officerare, och den centristiska radikalvänsterns anmärkningsvärda politiska svaghet, som hade en helt fel inställning till arbetet inom armén. Även på den här punkten tror jag att vi kommer att kunna undvika sådana misstag och nå bättre resultat. Soldatrörelsens erfarenheter under senaste tiden – särskilt i Portugal, men också i Frankrike och Italien – visar att vi redan har ett bättre utgångsläge än chilensarna hade. I de högt industrialiserade länderna – där till och med arméns sammansättning speglar den sociala strukturen i landet – är det ytterst osannolikt att ett gigantiskt revolutionärt uppsving inte kommer till uttryck i oppositionsrörelser inom armén. Allt detta är trumfkort som inte fanns i Chile. Hursomhelst är den avgörande poängen att vi inte har något alternativ i frågan. När det sker en häftig uppgång för en antikapitalistisk och antibyråkratisk massrörelse, som ställs inför en tilltagande kontrarevolutionär hårdhet från nästan hela den borgerliga apparaten, då kan vad som helst som demobiliserar arbetarklassen och sätter stopp för arbetarnas offensiv, och vem som helst som försöker dämpa deras entusiasm, bara tjäna kontrarevolutionen. Proletariatet har aldrig gynnats av demobiliseringar och motsättningar inom det egna lägret under klasstrider. När en extrem polarisering av de sociala krafterna sker är breddandet och generaliserandet av mobiliseringarna och klassens tendens till förenad självexpansion, de enda åtgärder som tjänar arbetarnas sak. Vi måste få centristerna och de vacklande krafterna på sin vakt mot den allvarliga faran med åtgärder som förtränger, fragmenterar, delar eller demobiliserar massrörelsen under förevändningen att ”inte väcka reaktionen”. Allt som har en demobiliserande inverkan skiftar omedelbart styrkeförhållandena till bourgeoisins fördel.

Å andra sidan kommer allt som mobiliserar och förenar arbetarklassen och de arbetande massorna att förändra styrkeförhållandena till förmån för arbetarklassen. Det är hela grundvalen för vår orientering. Det är det som ger en verklig samstämmighet till vårt mål att vinna över majoriteten av arbetarklassen; det är ett av våra politiska trumfkort. *Under en revolutionär situation, måste de revolutionära marxisterna vara den kraft som är mest engagerad i att stärka klassenheten och organisationen.* De måste ständigt förespråka enhet i arbetarnas klassapparat, och detta underlättas av att organen för arbetarnas enighet är desamma som organen för dess självrepresentation: arbetarråden. Vi försvarar arbetarnas enighet i lika stor utsträckning som vi försvarar arbetarmaktens organ under en dubbelmaktssituation.

Det finns en femte och sista sak som också måste klargöras. Det fundamentala vapnet för att vinna majoriteten av massorna är enhetsfronten. I den mycket komplicerade och känsliga situationen med en vänsterregering – som massorna identifierar som en regering bestående av

arbetarorganisationer – innebär enhetsfrontspolitiken en genomarbetad och noggrant nyanserad inställning till denna regering. (Jag talar inte här om en regering av ”historisk kompromiss”-typ – vilken är just en ”klassisk” koalitionsregering med stora borgerliga och reformistiska partier.) De revolutionära marxisternas inställning bör inte vara schematisk, eller bestå av ständiga påtryckningar för regeringens störtande – vilket i massornas öron skulle låta märkligt likt de paroller som kommer från högern och extremhögern. Jag säger inte att vår inställning borde vara baserad på stöd: vi är naturligtvis inte för en sådan regering, utan för att ersätta denna ”borgerliga arbetarregering” med en verklig arbetarregering. Ändå kommer den att vara en borgerlig *arbetarregering* och betraktas av massorna som en sådan. Det skulle vara sekteristiskt och helt improduktivt att inta samma inställning till den som vi gör mot en rent borgerlig regering eller en folkfrontsregering.

Vi skulle endast ändra vår ståndpunkt i grunden om regeringen började undertrycka massrörelsen. Det var Lenins ståndpunkt i april 1917, vilket är uppenbart om man läser alla hans skrifter från mars till juni 1917. Till exempel: ”Vi är ännu inte för störtandet av denna regering, i den mån den stöds av en arbetarmajoritet”. Han ändrade sin ståndpunkt först efter den repression som följde efter julidagarna. Så länge en sådan regering inte bedriver repression bör vi anta en ”kritiskt tolerant” inställning, med pedagogiskt propagandamotstånd, för att tillåta massorna att lära av erfarenheterna. Det innebär konkret att ställa en rad krav på regeringen som motsvarar två grundläggande kriterier.

För det första är det nödvändigt att intensifiera brytningen med bourgeoisien och därigenom kräva att de en eller två usla borgerliga ministrarna ska avlägsnas från regeringen. Naturligtvis kommer det inte att ändra mycket i sig – det kommer att förbli en borgerlig arbetarregering även utan dessa ministrar. Erfarenheterna från Spanien 1936 och från Chile har på liknande sätt klargjort behovet av en genomgripande utrensning och eliminering av hela bourgeoisiens repressiva apparat, upplösningen av repressiva organ och att upphöra med att ha heltidsdomare. Dessutom finns massornas alla ekonomiska krav rörande nationaliseringar under arbetarkontroll, som uttrycker dubbelmaktens logik.

Den andra grundläggande kategorin av krav som riktas till regeringen avser hur man ska besvara bourgeoisiens oundvikliga sabotage och ekonomiska störningar. Här bör politikens inriktning vara att ge igen med samma mynt: ockupation och övertagande av fabriker följt av deras samordning; utarbetande av en arbetarplan för ekonomisk omställning och återhämtning; utvidgande och generalisering av arbetarkontroll i riktning mot självförvaltning; de direkt berörda skötsel av ett stort antal samhällsområden (kollektivtrafik, gatumarknader, daghem, universitet, jordbruksmark, etc.). Många skikt kommer att röra sig från reformismen mot vänstercentrismen och den revolutionära marxismen genom att diskutera dessa frågor inom ramen för en proletär demokrati och genom sina egna praktiska erfarenheter, *som skyddas av det omedgörliga försvaret av friheten till massaktioner och mobilisering*, även när det ”besväras” regeringens planer eller går tvärs emot reformisternas. Denna brytning från reformismen kommer att få hjälp genom att illustrera, befästa och centralisera olika erfarenheter av självorganisering; den kommer dock inte att underlättas genom sekteristiska överdrifter, genom förolämpningar av ”socialfascistisk” typ, eller genom att ignorera den särskilda känsligheten hos dem som fortfarande sätter sin lit till reformisterna. Politiken att vinna massorna genom en enhetsfront är således oupplösligt förbunden med att bejaka, bygga ut och generalisera dubbelmakten, fram till och inklusive att befästa arbetarmakten genom ett uppror.

De objektiva resultaten av reformisternas politik är följande: vänsterregeringens växande vanmakt; oförmåga att uppfylla löften; växande desillusion bland massorna, och den därigenom skapade grogrunden för demobilisering och demoralisering, och reaktionens kraftåterhämtning, antingen genom våld eller med lagliga och valmässiga medel. Detta bekräftar

att vi inte har några valmöjligheter i denna fråga: antingen utökar vi massornas överflygling framåt mot segern, eller så är nedgång och nederlag oundvikligt. Under en sådan period pågår det en kapplöpning mellan två rörelser, en som leder till en överflygling av de reformistiska apparaterna och den andra till massornas reträtt som ett resultat av reformisternas bankrutt. Den första kommer endast att leda till seger om de sociala och politiska styrkeförhållanden åtminstone har några positiva inslag: om massrörelsen inte är bruten utan växer sig bredare och bredare; om självorganiseringen stärks och generaliseras, snarare än att snabbt brytas upp; och om revolutionärerna lyckas övervinna sin svaghet och isolering, och knyta tusentals nya band till massorna på grundval av en förlängning och generalisering av enhetsfrontens äkta upplevelser (snarare än den propagandistiska karikatyr som består av att kräva de reformistiska ledarskapen på ett svar i syfte att avslöja dem i ord). Denna väg ger ingen garanti för seger, men det är den enda chansen som finns.

Översättning: Jesper Sydhagen